

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST

ANNALES UKRAINIENNES
DE POLITIQUE, DE LITTERATURE
ET D'ARTTHE UKRAINIAN ANNALS
OF POLITICS, LITERATURE
AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЄЮ
С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

x

Книжка I

Субота, 22-го березня 1924

Зшиток 12

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	177
БІСМАРК І УКРАЇНА (IV)	178
ДРУКАРСЬКА ТРІЙЦЯ (II) — Проф. І. Оієнка	181
СУЧАСНА МУЗИКА В ПОРТРЕТАХ. І. РІХАРД ШТРАВС — Антона Рудницького	183
ВИСТАВКА ТВОРІВ НОВОГО РОСІЙСЬКОГО МИ- СТЕЦТВА У ВІДНІ — Др. В. Залозецького	184
ЛІПСЬКИЙ ЯРМАРОК — Л. Л.	185
АНКЕТА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ СПРАВІ	187
MISCELLANEA	188, 189
РІП ВАН ВІНКЛ — Вашингтона Ірвінга	190

Образковий додаток

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

Українські курси заочної освіти при „Українському Слові“

Берлін-Шенеберг, Гауптштрассе 11 („Українське Слово“).

Курси ставлять собі метою допомогти здобути освіту всім тим, хто не може учитись в школі.

Кожний, деб він не проживав, якого б він віку не був, в якомуб стані не знаходився і на які малі кошти не проживав би, може в себе вдома учитись, підготовитись до іспитів за середню школу, або може поповнити свою освіту і одержати чисто практичні знання.

Навчання заочними курсами провадиться так:

Тому — хто записався на курси і хоче вивчити ту чи іншу галузь знання, курси посилають по пошті підручник (книгу), поділений на окремі лекції (уроки). До кожної лекції додається інструкція, як треба учити лекцію й додаток з задачами та запитаннями учневі. Після вивченняожної лекції учень мусить рішити всі задачі і написати відповідь на кожне запитання та відіслати все курсам.

Професор перевіряє відповіді учня, пише йому пояснення до невірних відповідей, чи до незрозумілих учнем місць, пише йому всікі поради й посилає разом з відповідю учня все се назад учневі. З надісланого учень вже ясно буде бачити і свої помилки, і зрозуміє неясне.

Величина кожного предмету розрахована так, щоб учень міг пройти його за час від 4 до 12 місяців, витрачууючи на кожну лекцію 6 годин праці.

Запис на курси відкрита з 15-го лютого, навчання розпочинається з 1-го квітня 1924-го р. Розпочинаються курси з тих предметів, на які курси приготували підручники, але по мірі заготовки підручників по іншим галузям знання, будуть відкриватись навчання нових предметів, що кожний раз буде сповіщатись через пресу.

Бажаноб було, щоб ті, хто інтересується ширенням освіти серед нашого народу, надсилали свої побажання, які предмети вони хотіли, щоб курси відкрили.

З першого квітня курси відкривають і провадять навчання в трьох напрямах:

1-ий напрямок.

Курс предметів за середню школу.

1. Українська мова	{	Проф. Богдан
2. Українська література	{	Лепкий.
3. Історія всеєвітна	{	Проф. д-р Степан
4. Історія українська	{	Томашівський.
5. Аритметика	{	
6. Фізика	{	Проф. Володимир
7. Алгебра	{	Коваль.
8. Геометрія	{	Інж. П. Алтухів.
9. Тригонометрія	{	
10. Географія	{	Д-р Зенон Кузеля.
11. Природознавство	{	
12. Логіка. Психологія.		

2-ий напрямок.

Курс предметів практичних.

1. Курс кооперації з коопераційним рахівництвом	{	Вчений агроном
2. Землемірство	{	В. Доманицький.
3. Хліборобські машини	{	Інж. П. Алтухів.
4. Комерційна аритметика	{	Проф. Вол. Коваль.
		С. Тимчук.

3-ий напрямок.

Чужі мови.

1. Мова латинська.
2. Мова німецька.
3. Мова англійська.
4. Мова французька.

Після закінчення навчання по тому чи другому предметові і після виконання іспитової роботи, курси видають учневі відповідне свідоцтво.

Курси допомагають по мірі можливості всім, хто вивчив предмети за середню школу, здати іспит при українських комісіях затверджених відповідною владою, і перш за все перед комісією в Берліні. Свідоцства цих комісій дають можливість впису без іспитів у вищі школи Німеччини, Австрії і Чехії.

Курси допомагають по мірі можливості всім, хто вивчив один з практичних предметів одержати практику в чужоземних кооперативних організаціях і заводах.

Подібні програми й умови навчання висилаються безоплатно.

Адреса курсів:

Berlin-Schöneberg, Hauptstrasse 11 („Ukrainske Slowo“)

Курси заочної освіти.

Українці з Наддніпрянської України, Польщі, Румунії, Прикарпатської Русі, Америки, Українці, розкидані по всіх землях всього світу!!

Учіться на курсах заочної освіти. Ширте про курси відомості. Заохочуйте других до науки.

ЛІТОПИС

Кн. I

Субота, 22-го березня 1924

Ч. 12

Рукописи і листи у редакційних справах посылати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
Право передруку застережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

ДОБОРОЛАСЬ УКРАЇНА — до „автономної єврейської республіки“! Отсє найновіша новина, яку принесла „єврейська телеграфна агенція“ з Москви. Вироблений у жидівських колах ССР проект колонізації Криму й південної України й утворення з тих земель автономної республіки був обміркований та принятий вищими совітськими інстанціями, в тім числі й українським радянським урядом; переведення в діло сього проекту має початися негайно.

Гротескова вістка, прекрасний матеріал для гумористів і карикатуристів, колиб за нею не скривався весь трагізм нашої землі, нашого народу й нашої історії. Щодо реалізації сього проекту можна мати більш-менш оправдані сумніви, та сам факт появи його говорити томи... „Ні Жида, ні Ляха“ — був наш історичний національний ідеал, і ми, співаючи сей рефрень, дійшли до того, що одна частина України повернула назад до Ляхів, друга опинилася під пануванням жидів, а третя — має перемінитися у справжнє юдейське царство... „Ні хлопа, ні пана“ — був (у Винниченка й тов. й досі є) наш сучасний національний ідеал, і ми сьогодні між аргументами в користь „єврейської автономної республіки“ читаемо, що в південних українських губерніях поверх три міліони десятин землі лежать пусткою, не маючи ні хлопа, ні пана, щоб обробляти їх... Значить — наш історичний ідеал не сповнився, зате сучасний — здійснився близькуче. Та хто скаже, що між обома сими фактами — між невдачею й успіхом — нема звязку?

Та вернім до проекту жидівської держави в Україні. В минулім нашої землі знаємо часті й радикальні перемінні племінного характеру людності: Кимиріці, Скити, Сармати, Готи і їмже ність числа; між ними й ісповідники Єгови — Хозари, що два століття володіли над Дніпром. Ще й потім, Володимир Св. був у великій спонуці, щоб замість охрещувати всю Русь, веліти її ... обрізати по Мойсеєвому закону. Чому отже не має й тепер появитися щось аналогічне?

Палестина й Україна! Там Англійці, завоювавши країну на Турках і незважаючи на арабських автохтонів, відбудовою історичної жидівської держави заплатили воєнний довг вдячності супроти *haute finance*; і тут, спасителі власного народу, пославши міліони людей на голодову смерть й обернувшись міліони десятин землі у Дикі Поля, сподіваються роздобути у се-ж міжнародної *haute finance* необхідні кре-

дити — за ціну відбудови історичного хварського царства, де можна-б знайти захист від страшної філі антисемітизму, яка піднімається в Росії.

Ось вам і „українізація“ України!

НАВЕМУС РАРАМ! Такий радісний крик лунає на стовпцях української преси в Галичині. Був наперед Вильсон; потім був Ллойд-Джордж; тепер став Макдоналд, взяв під свій могутний омофор одну частину українського народу, щоб його вивести з дому роботи. В листуванні британського прем'єра з французьким, наші політики й публіцисти вичитали незломну волю першого негайно покраяти наново політичну карту Європи і викроїти між Карпатами і Балтиком щось ніби нову державу; з визнання Англією Собітів будується вже зачіпний союз для визволювання поневолених народів; то знов втасманичені візвеняють, що Макдоналд приневолює Польщу дати Галичині автономію... Гей, гей, який-то Львів щасливий! У нім, зокрема в його кафарнях і редакціях українських часописів, збігаються найтайніші нитки європейської дипломатії... Ми не знаємо, чи Макдоналд думас про що-не-будь подібне, а ще менше знаємо, чи він одночасно змагає до всіх трьох названих цілей, і коли так, то як він погодить, не то політично, а просто логічно, одну з одною; та не сумніваємося в тому, що з галицькою автономією матиме чималий клопіт.

Бо ся справа має свою історію. Був час, що ми хотіли автономії, та Поляки не хотіли; потім прийшло таке, що Поляки хотіли, а ми ні; далі Вильсон, Клемансо і Ллойд-Джордж хотіли, а ми і Поляки дружно не хотіли; потім ми — так, а Клемансо чи Мільран — ні; ще потому Ллойд-Джордж — так, Поляки — ні сяк ні так, а ми — ні та й ні. Ну і як-же тепер буде? Що Поляки не хотять і не схотять — се певно, як і те що й ми однодушні з ними. Взагалі, чи можлива краща політична ідилля як та що між Поляками й Українцями? І Макдоналд мав би встрявати в сю ідиллю! Як справжній папа він поблагословить і сих і тих літочок, — сильніших сильніше, слабших слабше.

ФРАНЦУЗЬКИЙ ФРАНК показав себе таки живим і здібним кріпко підніматися вгору — на жаль безлічі гумористів, що мали таке вдячне поле натхнення. Та не тільки карикатуристи збентежилися; останній тиждень — то чорніший чорної землі для тих спекулянтів, які затягнули франкові зобовязан-

ня в часі знижки, а покривати мусять під час зважки: великі богацтва так і лопають.

Що викликало такий для богацьох несподіваний переворот? Американські й англійські кредити (Макдоналд поспішив на ратунок своєму „ворогови“!), ухвалення закону про фінансові повноважності Поенкаре... Нічого більше? В дійсності сталося ще менше, ніж думається. Нішо інше, тілько старі особисті суперники, Мільран і Поенкаре, порозумілися і шепнули собі на ухо (очевидно так, щоб почули всі інтересовані у Франції і закордоном) одноднісеньке слово: „диктатура“! І сталося чудо. В краю замовила опозиція, з заграниці напали кредитові оферти. І мара французького „фашизму“ зникла, застеливши шлях трупами біржевого лицарства...

Чари в політиці.

ЧИЧЕРИН ПРОТЕСТУЄ і проти мемельського статута, вироблюваного Союзом Народів, і проти французької ратифікації умови 1920-го р. між державами Антанти з Румунією у справі Бесарабії. Котрий се з порядку протест Словітів? Мається вражіння, неначе-б московське дипломатичне мистецтво головно виявлялося у протестах. Щось неначе у нас, Українців. Чи всі ті протести матимуть коли-не-будь яку практичну стійність, шкода богато говорити. Або СССР буде доволі сильний, що зможе змінити і незапротестовані акти і факти; або буде занадто слабий, щоб порушити обложені й найвимовнішими протестами. Сі протести — то тілько свідоцтва безсильності i Fluch der bösen Tat з 1920-го р., коли то гордо відкидалося нагоду здобути рішаючий голос у всіх тих міжнародних справах, в яких тепер домагається участі. То чому піднимається стілько галасу? О, совітська дипломатія знає, що чинить! Се гачки на ловлення душ литовських й українських та зачаровування їх у... воші в польськім та румунськім кожухах. Die Mohren werden schon ihre Schuldigkeit tun.

НІМЕЧЧИНА, ІТАЛІЯ І ФРАНЦІЯ в передодні загальних парламентарних виборів. Від висліду сих останніх богато залежатиме дальший напрям європейської політики. Тому не диво, що вгадування майбутнього складу трьох великих парламентів — се не сам тілько спорт, а й богато політики. Щодо Італії нема сумніву; Муссоліні матиме найменше дві третини голосів; для цього придумав він оригінальний виборчий закон, хоч і без цього його більшість певна. І Німеччина не зробить жадної несподіванки. Що перший лівий і республіканський парламент уступить місяця правому і монархічному — на се всі приготовані, хоч сей зворот не буде такий радикальний і великий, як він був можливий 5—6 місяців тому. Інше діло у Франції. Загально сподіються там полівння політики, та не треба забувати, що французькі вибори будуть що-тілько після німецьких: зиски тутешніх правих елементів можуть легко потягнути за собою страти тамошніх лівих. Та взагалі, Європа не лівіє, не зважаючи на незграбний дебют „трудового“ кабінету в Англії.

ПРОГАЯНІ НАГОДИ — то життєві недолі одиниць і народів. Тілько що вони мало кого учать розуму. В Німеччині повоєнний парламент визначив був „слідчу комісію“ для досліду над причинами війни, винами раніших урядів, можливостями скорішого і кращого мира і т. ін. Комісія поділялася на різні підкомісії для поодиноких питань. Одна з підкомісій закінчила саме тепер досліди над питанням про можливість мира на весні 1918-го р. (між берестейським миром й офензивою Людендорфа у Франції), в яку вірили деякі політики і критики. Підкомісія дійшла до більш-менш негативного висліду — вона не вірить, щоб така можливість була, мимо тайних переговорів полковника Гефтена з американським заступником, у Газі. А не було — на думку підкомісії — тому, що Америка вимагала тоді: 1) знесення берестейського мира і 2) самостійності Алъзації-Лотарингії... На думку підкомісії, се були такі тяжкі умови, що їх годі було приймати, треба було почати офензиву і довести до нових умов: 1) уневажнення всіх мирів на Сході, 2) французької анексії (не самостійності!) Алъзації-Лотарингії, 3) страти Данцига, 4) Зах. Пруссії, 5) Познанщини, 6) Гор. Силезії, 7) Шлезвігу, 8) Сару, 9) всіх колоній, далі 10) здобуття окупації Рену, 11) благодатної революції, 12) безмежних репарацій і т. д. Дійсно, як можна говорити, що Німеччина прогаяла нагоду 1918-го р.? Так само ні, як жаден Українець не признає таких можливостей у себе. Все на світі, видно, мусить дійти до абсурду.

Бісмарк і Україна

IV

ДУМКИ розбиття російської імперії, неминуче вели за собою необхідність зайняти якесь становище супротив України. Все одно з якого жерела і з яких мотивів не виходили-б такі проекти. Європа завсіди мала стілько знання у східно-європейських справах, щоб розуміти географічні, етнографічні й історичні окремішності українських земель, без огляду на назву їх, в межах російської держави. Дотого, кождочасні ініціатори і прихильники поділових планів не забували, головно у критичних моментах, пригадувати і підкреслювати всі ті факти, прояви й обставини, які говорили про неодноцільність, внутрішні суперечності або міжнародну небезпечність Росії. А що, як уже зазначували ми¹, першими й головними пропагаторами ідеї розбору чи там обкроєння Росії й відкинення її на старі московські гнізда — були Поляки, тому й не диво, що українська справа виринала на міжнародне поле у звязку з планами відбудови історичної Польщі, у склад якої колись українські землі входили.

Отсей політичний зв'язок між обома питаннями, польським і українським, не був досі як-слід доглянений й оцінений, дарма що він мав величезний вплив на розвиток і долю нашого народу. Між іншим, сьому сплетенню двох суперечних один одному національних

¹ „Літопис“ ч. 8.

питань — корисному для Польщі та шкідливому для України — треба приписати такі факти як винищення церковної унії й указ 1876-го року: українство, мовляв, то польська інтрига. І не тільки російський уряд і російське громадянство (серед сього й богато Українців) виробили собі такий погляд; він був поширений в цілій Європі, і прим. ще 1917-го року Антанта думала про відбудову історичної Польщі по Дніпро й вірила, що тим самим сповниться й українські мрії... З другого боку не трудно пояснити і зрозуміти, чому ті держави й політики, які були ворожі думкам про відбудову Польщі, ставилися неприхильно до української національної ідеї, і тільки тоді почали покидати се неприхильне становище, коли в українстві побачили завданки на евентуального союзника... проти Польщі. Такий розвиток у політичних поглядах можемо прослідити і в Німеччині.

□ □ □

Як довго Бісмарк керував політикою Пруссії, а з 1871 всеї Німеччини, так довго панувала тут доля, що з Росією треба бути у добрих сусідських взаєминах, по можности в союзі. Причина — Польща. Бісмарк був рішучим противником ідеї відбудови Польщі, і поділ сеї останньої між Німеччиною, Росією й Австрією був угольним каменем у його політичній системі. Звісно, не всі німецькі політики мали такий самий погляд. Навпаки, в Німеччині були завсіди кола, навіть сильні своїми політичними впливами, що виявляли постійну неприхильність до Росії та симпатизували з ідеєю відбудови польської державності. Були се ліберальні, масонські, соціально-демократичні і жицівські сфери, які свій внутрішньо-політичний антагонізм до консерватистів розтягали й на міжнародно-політичне поле: Росія була в їхніх очах символом темної реакції, Польща — символом волі і бажаним заборолом проти російського імперіалізму. Се роздвоєння німецької політичної думки пережило Бісмарка, протягнулося до наших часів, докладніше — до 1917-го року.

Конфлікти між сими двома напрямами німецької політичної думки проявлялися ще в першій половині XIX-го в., головно в 1848-ім році, коли вся ліберальна Німеччина захоплювалася ідеєю відбудови Польщі, а Бісмарк — тоді ще людина приватна — енергійно атакував таку національну політику, що замість домагатися від Французів віддання Альзасії, мріє про творення нових чужих держав. „Охорони проти Росії не потрібуємо від Польщі“ — писав він 20-го квітня 1848. Та ся суперечність у поглядах на польсько-російську справу зазначилася особливо гостро під час кримської війни, в 1854-ім році.

Як відомо, Англія і Франція приєдналися до Туреччини в війні з Росією та старалися також потягнути за собою й інші європейські держави, в першу чергу Австрію і Прусію. Як у цілій Європі, так і в сих державах прилюдна політична думка була поділена між правих і лівих, прихильників і противників Росії. Перші старалися вплинути на відносні правительства, щоб була захована нейтральність, другі-ж накликали до чинної участі у війні по боці демо-

кратичних держав Заходу та до участі в користях, які з сеї війни вийдуть. Про сподівані користі писалося очевидно дуже bogato. Тодіто й з'явилися ріжні проекти про те, що треба зробити з Росією, щоб увільнити світ від постійної небезпеки з її боку. А що впливи інтервенціоністів були великі і бувало сягали до високих і найвищих політичних сфер, то були моменти, коли здавалося, що уряди пійдуть по їхній лінії. З окрема в Австрії, де крім загальних ліберальних течій зазначилися й національні протиросійські впливи: Мадярів і Поляків, — війна з Росією була дуже близька. Спиняв її головно молодий ціsar, що не хотів такої відплати цареви за підмогу проти Угорщини 1848-го р.; все-таки дійшло було до мобілізації армії, до ультимату, щоб Росія вивела свої війска з т.зв. Наддунайських князівств (Молдавії і Валахії) та до окупації сих країн Австрійцями — факти, які і без війни відкрили нову добу російсько-австрійського антагонізму, розвязаного що-тілько по двох поколіннях — у світовій війні.

У Прусії так далеко не зайдло, головно завдяки Бісмаркові. Він, тоді тільки прусський заступник на загально-німецькій Союзній Раді у Франкфурті, ужив всього свого особистого впливу, щоб не допустити до розриву з Росією. Прихильники інтервенції, органом преси яких був тижневик *Preußisches Wochenblatt zur Befreiung politischer Tagesfragen*, мали також немалі впливи. До них належали м. ін. Бетман-Гольвеї, граф фон дер Гольц, гр. Фюрстенберг, гр. Пурталес, посол у Лондоні фон Бунзен, ну, і принцеса Августа, пізніша королева... Вони були за союзом з Англією і Францією та бачили ріжні користі у погромленню Росії й у зміні політичної карти східної Європи. Свої погляди викладали вони в окремих меморандумах (цензурні умови тодішньої преси не дозволяли на відкриту прилюдну дискусію в таких справах).

М. ін. прусський посол у Лондоні Бунзен, в очевиднім порозумінні з англійським урядом, послав у Берлін подібне меморандум, в якому вказував потребу зломати політичну перевагу Росії і „звернути її у старі природні межі“. До цього потрібно, на його думку, відорвати від неї Фінляндію, Прибалтійські краї, відбудувати Польщу в історичних межах, а Крим, Таврійську, Херсонську і Бесарабську губернії (що, як відомо, до історичної Польщі не належали), разом з Наддунайськими князівствами, віддати Австрії, яка natomість відступила-б Галичину Польщі. Ся записка коштувала Бунзена дорого; він був увільнений з посольства і пішов у відставку. Okрім цього меморіалу, складалися і поширювалися довірочно ще інші, більш радикальні, які м. ін. пропонували відокремлення останніх українських земель від Московщини. Однаке всі ті заходи інтервенціоністів не мали успіху. При всій своїй хитності, король Фридрих Вільгельм IV остав вірним дотеперішньому курсові прусської політики, приязні для Росії. Та без вплиwu Бісмарка, що часто їздив з Франкфурта до Берліна, хто зна чи прусська політика, ведена гр. Мантайфлем, не була-б пішла іншими шляхами.

Що спонукнувало Бісмарка до такої русофільської політики? Звісно, не якісь політичні сентименти, а холодний політичний рахунок.

Кілька виписок із його споминів і листів найкраще вияснить його думки.

„Пригадую собі просторі меморандуми — читаемо у споминах — якими панове з партії *Wochenblatt*-у обмінювалися і якими старалися приєднати для своєї справи навіть і мене. В них поставлена була як ціль пруської політики в інтересі цілої Європи: розбиття Росії, відображення Остзейських провінцій з Петербургом для Пруссії і Швеції, відбудування Польської Республіки в її найбільшій розтягlosti і розклад останка поділом між Москалями й Українцями (*Groß- und Kleinrussen*), дарма що майже більшість Українців належала вже до максимального простору Польщі. Для оправдання цього програму залишки користуванося теорією барона Гакстгавзена, що три полоси, з їхніми доповнюючими одна одну продуктами, мусіло б дати 100 міліонам Росіян, як-що вони остали-б злучені, перевагу над цілою Європою¹.

„З цеї теорії розвивано необхідність плекати природний союз з Англією, з неясними натяками, що коли Прусія служитиме свою армією проти Росії, то Англія з своєgo боку піддержуватиме пруську політику у зміслі, званім тоді „готайським“...² Питання, чи Пальмерстон або який інший англійський міністр був би схильний, разом з готайським лібералізмом і з фрондою на пруськім дворі, взвізти Європу до нерівної боротьби і покласти англійські інтереси на жертву німецьких змагань до національного обєднання — такі питання продумати до кінця ніхто не почував себе в обов'язку, а найменше самі адвокати таких експериментів...

„З такими дитинячими утопіями виступали позатим безсумнівно розумні голови партії Бет-

¹ Studien über die inneren Zustände, das Volksleben und insbesondere die ländlichen Einrichtungen Russlands von August Freiherrn von Haxthausen, Königl. Preuß. Geheimen Regierungsrat, I, II (Hannover 1847), III (Berlin 1852). Одночасно вийшло і французьке видання. В німецькому наступі м. ін. читаемо: Die Russen teilen sich in zwei Stämme, Großrussen und Kleinrussen, die aber im Dialekt nicht so fern auseinanderstehen als Niederdeutsche und Oberdeutsche. Die 34 Millionen Großrussen bilden die zahlreichste und kompakteste homogene Nationalmasse, die es in Europa gibt. In der Gesinnung des Volkes ist nicht eine Spur von Eifersüchtelei, Absonderungs- und Trennungssucht, vielmehr ein Gesamtgefühl der Einheit des Volkes und der Kirche wie in keinem anderen Volke. Nur die Kleinrussen, sinniger und geistig begabter, bilden eine leichte Schattierung der Absonderung und des Gegensatzes zu den Großrussen, jedoch mit großer Festhaltung der Einheit Russlands. А на іншім місці висказує автор оригінальну інтересну думку про неможливість дальнішого поширювання Росії — думку, яка на наших очах знайшла повне оправдання: Wenn ich die staatliche Einheit und Unteilbarkeit Russlands als eine Naturnotwendigkeit bejahten muß, so muß ich von der andern Seite aber auch behaupten, daß es keine erobernde Macht sein kann und darf. Es hat erobert und mußte erobern, solange es sich um den Gewinn einer inneren Einheit und Unabhängigkeit und einer äußeren soliden Stellung handelte. Es konnte nun einmal ohne die Meeresküsten des baltischen und schwarzen Meeres niemals ein kompakter, in sich geschlossener und äußerlich mächtiger Staat werden! Aber jede fernere Eroberung ist ihm schon gegenwärtig mehr eine Last als ein Vorteil und Zuwachs der Macht geworden. Wenn es sich mit der Würde des Staates vertrüge, so täte es besser, alle lästige Eroberung wieder aufzugeben!... Russland hat mit der Eroberung seines Inneren noch länger als ein Jahrhundert zu tun!... В деяких інших поглядах, прим. про неможливість соціальної революції в Росії, автор виявився менше щасливим пророком.

² Обєднання Німеччини під прусським проводом, проти Австрії. Як-раз противно, як Англія обіцяла у Відні.

мана Гольвега в ролі штатсманів й уважали можливим трактувати 60 міліонів Москалів в європейській будущині неначе *carpit mortuum*, яким можливо до вподоби поневіряти і не зробити з нього певного союзника кождому будущому ворогові Прусії, яка вразі війни з Францією не мала-б проти Польщі жадної заспинної охорони.“

Покликаний принцом Вільгельмом (пізнішим імператором) на нараду, Бісмарк рішучо заявився проти воєнної інтервенції: „Щоб його визволити з кола тих думок, представив я йому, що ми не маємо найменшої причини до війни з Росією і жадного інтересу у східному питанню, щоб можна оправдати війну або хоч пожертвування наших довголітніх добрих взаємин з Росією. Навпаки, кожда побідна при нашій сусідській допомозі війна проти Росії стягне на нас не тілько постійне бажання пімсті з боку Росії, нападеної нами без правдивої воєнної причини; на нас упаде далеко по-важніший обов'язок — розвязати польське питання у якісі для Прусії зносній формі...“

Успіх цієї розмови з принцом був невеликий, однаке заходи Бісмарка у короля, піддержувані очевидно консервативними колами, здержували Прусію від рішучих актів проти Росії. Хоч по умові з 20-го квітня 1854 Прусія приєдналася до австрійського домагання, щоб російські війска вийшли з Наддунайських князівств, то по задоволенню цього домагання Австрії й Англії не вдалося потягнути Прусії до дальнішого визву Прусії і до бажаного розриву з нею. Причиною тому була, як уже зазначено вгорі, польська справа.

„Вже в тому часі — пише Бісмарк на іншому місці — були дипломати, які вложили у свій політичний програму відбудування Польщі під австрійським патронатом.“ Вразі війни з Росією, Австрія мусіла-б приєднатися до плану західних держав відбудувати Польшу. Інтерес Австрії проти сеї відбудови далеко менший ніж інтерес російський або пруський. „Я переконаний навіть, що Австрія радо вибрала-б Наддунайські князівства, коли-б мусила оптувати між ними і Галичиною...“ Окрім цього, відбудова Польщі сама собою корисна австрійському системові: 1) Прусія була-б ослаблена і держана в шаху; 2) небезпека панславізму усталла-б, коли-б були дві сильні славянські держави з ріжними релігіями і народностями; 3) Європа мала-б нову важну, чисто-католицьку державу; 4) відбудована при австрійській допомозі Польща була-б очевидним союзником Австрії; 5) відбудова Польщі дала-б мабуть одиноку тривку гарантію проти відплати з боку Росії... Я не йду так далеко, щоб упевнити, щоб Австрія добровільно змагала до відбудови Польщі; та як-що західні держави серіозно настали-б на сім, то вона боронилася-б тільки тупими нігтями — очевидно, коли-б мала вигляди дістати за се Наддунайські країни... (25. VII. 1854.) „Тому-то вже тепер говорять про польське королівство під австрійським архікнязем.“ (13. X. 1854.)

В такім переконанні годі дивуватися, що Бісмарк завсіди попадав у лютъ, коли деякі його земляки захоплювалися ідеєю відбудови Польщі: „Сі панове не знають Поляків і не розуміють, що незалежна Польща тілько тоді

перестала-бути ворогом Прусії, коли ми дали їй у придане країни, необхідні для нашого існування, як долішну Вислу, Познанщину і Сілезію, та навіть тоді, у критичних хвилинах, не були-буті ми певні мира з польського боку.“ (23. II. 1854.) При тодішньому територіальнім і політичному стані Прусії, такі побоювання за саме існування не були манією, а відповідали реальній дійсності.

Збираючи в одно, бачимо, що Бісмарк був 1854-го року рішучим противником війни з Росією і всі плани розборів її називав дітвацтвом не тому, щоб почував якусь особливу симпатію до неї, щоб заперечував національну окремішність Українців, або був ім неприхильний, — ні, він тільки розумів, і в сьому ніхто не може засудити йому помилки, що кождий конфлікт Прусії чи Австрії з Росією необхідно мусить видвигнути польське питання і потребу відбудови Польщі — річи суперечні з інтересами Прусії. Звідси й його неохота до Австрії, що згодом веде його до думок про... розбір її.

Він також перший доглянув історичний факт, що саме в сім 1854-ім році Австрія почала змінити свою дотогочасну політику супроти своїх Українців: на місце ранішої прихильності чи невтралності, вона переходить до протегування Поляків у Галичині, Румунів у Буковині, Мадярів у Закарпаттю. Все те, очевидно, у звязку з міжнародною політичною ситуацією.

Бісмарк остав вірний своїм поглядам. Охоронивши Росію від інтервенції в часі кримської війни, він пізніше прислужився Росії в часі польського повстання в 1863-ім році. Та все те не зберегло його від конфліктів з нею.

Друкарська трійця

Фіоль, Скорина і Хведорович

(Історичний нарис із світанку українського друкарства)

ІІ

Перший руський друкар і гуманіст Франциск Скорина

ЩЕ на світанку новочасного українського культурного відродження, в першій четверті XVI-го віку, на культурному обрію старої літовсько-української держави з'явилася надзвичайної умової сили постати, великий культурний діяч тогочасний, перший доктор Сходу, перший „руський“ гуманіст і друкар — Георгій Скорина. Культурна праця Скорини була величезною, епохальною; сучасники не спромоглися її оцінити, і найбільш освічена людина XVI-го віку, найславніший культурний руський діяч на цілі два століття — XV і XVI-те — Скорина помер неоціненим, у великій нужді. І ось саме тепер минає четверта сотня років з дня смерті цього великого мужа, — і за ці чотири віки не спромоглося й потомство оцінити його по заслугах...

Надзвичайно цікаве життя цього славного мужа, хоч, на жаль, певного про його знаємо не багато. З походження Скорина не був Українцем¹: він був Білорус „из славного

¹ Цікаво, що в латинських документах 1512-го року в Падуї Скорина пишеться Ruthenus, а не Lithuanus.

града Полоцька“. Народився Скорина десь коло 1490-го року, в міщанській купецькій православній¹ родині і при хрещенні одержав ім'я Георгія. Батьки Скорини не були багатими, але все-ж таки мали спроможність дати добру освіту малому Георгію. Певне ще під батьківським оком, Скорина був вихований у старосвітських звичаях свого народу, і ще змалку добре знав культурні потреби свого руського народу.

Молодий Скорина виявляв великий хист до науки, тому батько його Лука порішив дати синові більшу освіту і послав його вчитися до краківського університету. Тодішній Краків мав значну українську колонію; в самому Кракові для їх потреб була православна церква; та й недалеко за Краковом роспочиналися українські оселі. Року 1504, заплативши 2 гроши вступного записався студентом на філософський факультет. До університетських книжок православного Георгія Лукича Скорину вписали на латинський лад: Franciscus Luce de Ploczko, і з того часу він так і лишився з школним чужим іменем — Франциск, а не Георгій. По тодішніх звичаях, до університету можна було вступати не раніше 14 років життя, отже тому р. 1504-го Скорина повинен був мати що найменше 14 років, скоріше трохи більше.

По двох роках науки в краківськім університеті, року 1506-го Скорина дістав тут перший вчений ступінь — ступінь бакаляра на філософському факультеті. Певне, Скорина дуже добре вчився і звернув на себе увагу своїх професорів. Серед них професорів був тоді дуже видатним вченим Ян Глоговчик чи Глоговський († 1507), учитель (в роках 1490—1492) літовського православного князя Івана Гостольда. Про цього професора Глоговчика, краківський канонік і історик Симон Старовольський († 1656) передає, що він перекладав Біблію на руську мову. Ця звістка дуже важна; вона вказує нам, в якому оточенні виховувався Скорина. Не забудьмо, що власне в Кракові ще року 1491-му було видрукувано (розпочався други, звичайно, ще раніше) аж п'ять церковнословянських книжок з великими ознаками української мови. Певне, в той час був в Кракові якийсь гурток руських патріотів, що любили свій народ і бажали працювати для його культурного розвитку; от в ідеях цього оточення і виховувався молодий наш вчений Скорина. Проф. Глоговський дуже любив книжку, багато праць своїх видрукував, і ось він, певне, перший прищепив Скорині закохання і до друкарської справи, і до перекладів Письма Святого на живу мову, бо й сам він цим трудився.

Але в Кракові Скорина довго не пробув. Крім філософських наук, вчився він тут і медицини, але як раз медицина не викладалася в Кракові, і Скорина мусив шукати собі іншої школи. І молодий бакаляр, 16-ти літній хлопчина, десь по році 1506-ім, кідає Краків і мандрює на Заході шукати науки. Шість років десь вчився на Заході Скорина, студіюючи медицину та богословіє, але де саме, у кого, в яких уни-

¹ Що Скорина був православним, про це настоють багато дослідників, між ними проф. П. Володимирів, Фр. Скорина, ст. 4, М. Грушевський, Історія України-Русі т. VI ст. 428, Соболевський, Ж. М. Н. Пр. 1888 р. кн. X ст. 322 і низь.

верситетах, — нічого певного про це не знаємо. Тут десь Скорина і здобув собі важний вчений ступінь — доктора *eximiarum artium*. Скрізь приглядався він до культурного життя, і в молодім юнакові ясно зародилися думки одлати себе цілого на культурну службу своєму рідному народові. Скорина цілим серцем похав друкарську справу, бо на власні очі переконався, які надзвичайно корисні наслідки дає друкована книжка.

В листопаді 1512 року прибуває Скорина пішки в Італію, в Падуя, до славного тоді падуанського університету, що пишався своїм медицинським факультетом. Скорина зараз-же познайомився тут з віце-пріором, доктором медицини Фаддеєм Мускаті. Сей швидко оцінив нашого геніяльного Русина і сердечно заопікувався ним. Скорина вже тоді *eximiarum artium doctor*, прийшов до Падуї, щоб тут отримати звання доктора медицини. В сей час вже дуже бідував, бо батько його Лука помер десь перед тим, і молодий наш вчений не мав з чого заплатити навіть за докторський іспит... Але йому допоміг Фаддей Мускаті.

На 5-го листопада, на 5-ту годину по полудні, скликав віце-пріор засідання медичного факультету, до церкви св. Урбана. На засіданні Мускаті повідомив, що з дуже далеких країв прибув до Падуї надзвичайно вчений, але бідний юнак (*doctissimus juvenis pauper*), що вже має ступінь доктора *artium*, і просить дозволити йому притамати іспити на доктора медицини безплатно, *de gratia speciali ac amore Dei*. Юнак цей — Русин з Полоцька, Франциск, син помершого Луки, Скорина (*dominus Franciscus Scorina de Polozko Ruthenus*). По промові пріора, на засідання був покликаний сам Скорина, і він особисто палко просив професорів дозволити йому безплатно, *amore Dei*, притамати іспити на звання доктора медицини. Вислухавши Скорину і обміркувавши його прохання, факультет приступив до голосування, і справу вирішено на користь незаможного вченого...

На другий день, в суботу 6-го листопаду, в 5-ій год. пополудні, в церкви св. Урбана зробили Скорині попередній іспит з медицини в присутності 14 членів факультету; Скорина цей попередній іспит витримав близьку і одноголосно був допущений до іспитів на звання доктора медицини. У вівторок 9-го листопаду 1512-го року зібралась ціла медична падуанська колегія у єпископський двірець на урочисті збори; присутнім був також сам вікарний єпископ П. Забарелла, — а всіх було 24 особи. І роспочався іспит Скорини. Всі професори ставили йому відповідні питання, всім Скорина відповідав надзвичайно розумно і публично близьку боронив свої думки. Вкінці Скорина був одноголосно обявлений доктором медицини і був возведений у це звання доктором Варфоломеєм Баризоном.

Так наш Скорина став першим на Сході доктором медицини, або, як він підписувався: „в лекарскихъ наукахъ докторъ“ чи „в навукахъ визволеныхъ и в лекарстве докторъ“.

По цьому знову зовсім губляться наші сліди по Скорині. Певне з Падуї пішов молодий доктор пішки до дому, до Полоцька, і тут почав шукати матеріальних засобів, щоб роспочати

друкування так потрібних тоді руському народові книжок. Побував він і в Вильні, столичному місті литовсько-української держави, і тут познайомився з чільними виленськими міщенами та братчиками. Певне вони й дали йому кошти на друкування книжок.

В той час у нас дуже відчувався брак біблійних книжок; повного збору їх ми не мали, а між тим вони так потрібні були і для церкви, і для домашнього читання. А те, що було в нас, часто було в недокладнім, а то і в злім спискові. І от Скорина надумався перекласти цілу Біблію на нашу тодішню літературну мову, „руську“ мову, спільну тоді для Українців і Білорусів. І не тільки перекласти, але й видрукувати всі біблійні книжки. На той час — це великанський замір, бо тоді Словяне тільки зачинали друкарську справу.

Добув собі Скорина потрібні добре рукописи і поїхав до Чехії, до Праги, де й заходився заснувати собі друкарню. Було це десь наприкінці 1516-го року. Власне Прага тягала до себе Скорину, бо вона мала тоді справжню релігійну волю, мала добре розвинене друкарство. Звичайно, по гіркій спробі Фіоля надрукувати р. 1491-го перші українські книжки в Кракові, Скорина не захотів наражувати себе і надруковані книжки на ріжні неприємності в Кракові.

Року 1517-го застаемо його вже в чеській Празі, де він жував працює над виданням своїх перекладів біблійних книг. Знайшлися окремі багаті особи, що щедро помагали Скорині всім, чим могли. В першу чергу допомагали Скорині виленські міщене, напр. Богдан Оньків, Яків Бабич і інші. Скорина заложив у Празі власну друкарню і замовив у найкращих німецьких та чеських майстрів виготовити йому потрібні чerenki. Книги випускає Скорина в світ одна по одній. Першим зявився так потрібний Псалтир 6-го серпня 1517-го року, а за ним потім книги: Іов, Притчі і Премудрість Сираха; року 1518-го видано: Еклезіаст, Пісня над Піснями, Премудрість Соломонова, чотири книги Царювань і Ісус Навин; накінець, року 1519-го з'явилися: Юдиф, Пятикнижна Мойсеєве, Руф, Єсфир, Плач Еремії, Даниїл, і книга Суддів. Таким чином за два роки жувавої праці в Празі Скорина випустив у світ 23 біблійні книжки. Великанська це праця, але, на жаль, цілої Біблії Скорина не видрукував.

Скорина доклав усіх старань, щоби видання його і з зовнішнього боку були як найкращими. Друкарською технікою книжки Скорини стояли вище всього, що тоді було друкованого, і його друкам наслідували навіть в Германії в Тюбінгені. Найкращі видання тогочасні — венеціянські та нюренберзькі — не стояли вище видань Скорини. Культурний світ ці видання першого руського друкаря оцінив досить скоро, і їх почали навіть наслідувати. Звичайно, сам Скорина не тільки готовував потрібні рукописи, але й постійно правив коректуру, а можливо — працював і коло самого складу книжок, роблючи свої вказівки та пояснення.

Проф. I. Огієнко

(Кінець буде)

Сучасна музика в портретах

I. Ріхард Штравс¹

(Кінець)

ГОВОРИТИ про значіння Штравса в музиці взагалі, а сучасній спеціяльно, обговорювати і аналізувати всі його твори — бо майже кождий відмінний від другого, майже в кождім отворяються нам нові, незнані горизонти — значило би говорити про сучасну музику взагалі, про її питання, проблеми, добрі і злі сторони (як-що взагалі можна говорити про добрі і злі сторони часів, в котрих живеться, котрі переживається), про її ціли, її відношення до минулого і т. д. — це значило би переступити межі цієї статті та додати істину чій вже літературі про Штравса, ще одну нову, грубу на кількасот сторін книжку. Тому я обмежусь до мінімум: навіть не до зовсім загального обговорення значіння Штравса та його творів (бо і на це треба би книжки), лише до кількох загальних заміток чи рефлексій на тему творчості Штравса.

Коли-б прийшлося дати в двох словах відповідь на питання: що зробило на нас найбільше враження, коли ми вперше почули який небуть твір Штравса — маю на думці Штравса від часів його симфонічної фантазії „Aus Italien“ — вона мусіла би звучати: звукова краска (Klangfarbe). Поняття нове — воно набрало свого цілковитого та дослівного значіння якраз від часів Штравса — та на перший погляд майже абсурдне. Звук і краска — перший елемент музики², остання елемент малярства. Відразу це наводить на гадку якусь звязь, яка мусить існувати між сучасною музикою і малярством, коли першим враженням зі слухання творів найбільшого представника сучасної музики є звукова краска. Так воно і є: сучасна музика впершу чергу має звуки. Форму доби класицизму, поетичний, повний сентіменту підклад романтичної музики — все це відсунув Штравс на другий план, а на перший висунув: звукову краску, яка нас гіпнотизує своєю сугестивною силою зображення. Штравс зумів своєю штukoю інструментації віддати музикою всякі можливі і — до його часу — неможливі образи; не лише природи, людських чуттів і пристрастей, але навіть найглибші тайни людського мозгу. Штравс був першим музиком, який зважився в музику перетворити — фільософію; він був першим, що як програму своїх симфонічних поем взяв твори Ніцшого. Хто чув Штравса „Also sprach Zarathustra“ — і хто зумів відчути цю музику — той знає, чи і як Штравсови вдалося навязати звязь між музикою і фільософією як її програмою.

Штравс має нам свою оркестрою образи небувалої краси; здається, нема нічого, чого би

він не потрафив музично зобразити. Коли слухаємо „альпейської“ симфонії з замкненими очима, ми від першого такту находимося в високих горах, критих вічним снігом, і разом зі Штравсом переживаємо кожде чудо природи, кожде нове явище: мраки, ледівці, водопади, схід сонця — ці образи являються в нашій уяві мов живі. В „Дон Кіхоті“ бачимо (так сказати-б: акустично) не лише самого героя і його слугу, Санхо Панза, але їх пригоди і подвиги, їх бій з вітраками, з чередою овець і т. д.; в симфонії Domestica пересувається перед нашими очима родинне життя, в „Tod und Verklärung“ чуємо, як живчик умираючого вислюється на послідні ударі — можна би наводити десятки і сотки примірів на Штравса штуку зображення звуками.

Це стремління — а радше не стремління, лише дар — Штравса до як найточнішого малювання всего і вся, його вроджений оркестральний змісл — і в кінці то, що все рішає і є вихідною точкою кождої творчості: його геній, повів штуку інструментації та оркестру взагалі до незнаних передтим країн. Штравс уживає деколи великанського оркестрального апарату — прим. в „Електрі“ або в „альпейській“ симфонії, в которую вводить (крім вже передтим ним „винайденого“ гекельфону) навіть громові і вітрові машини! — але того не можна йому остаточно зарахувати якоюсь новістю чи поступом (сучасний йому Малер деколи перевищував Штравса величиною оркестрального апарату). Важнішим є це, що Штравс незвичайно розвинув техніку поодиноких інструментів, спеціально дутих. Подібно як Бетговен, котрий компонуючи не думав про „одну мізерну скрипку“³, так і Штравс вийшов при творенню чимало разів поза межі можливої в тодішні часи техніки того чи другого інструменту. Коли перший раз оркестральні музики станули перед технічними проблемами, досі їм незнаними, то прямо здавалося-б, противними природі відповідних інструментів — хитали головами, думаючи що ті проблеми не до розвязання. Добра воля і час виказали щось відмінного: сьогодні кождий оркестральний музик вважає прямо вищою школою гри на сьому інструменті якраз найтяжіші партії з творів Штравса.

Штравс є сином довоєнних часів: кінця дев'ятнадцятого і початку двадцятого століття. Ті довоєнні часи, які стояли під знаком технічних наук та винаходів, під знаком нервового стремління до якоїсь переміни не лише політичних і суспільних відносин, але і цілого людського ества — вони нашли свою відбитку в музиці Штравса. Як кажу — довоєнні часи, бо в останніх десяти роках змінились люди, їх погляди та творчі ідеї. То що перед війною вдовольняло людські почування, то не вистарчає нам тепер; музика, яка до війни являлась гіпер- чи ультра-модерною, тепер належить вже до минувшини. Тепер, коли живуть і творять вже не Шенберг чи Стравінський — але їх духові та безпосередні ученики. Але музика Штравса ще і в теперішніх часах являється музикою нервів, пристрастій і настроїв. На-

¹ Диви Літопис ч. 8.

² Може мені хтось закинути, що я „забув“ на слова Шумана: „Am Anfang war der Rhythmus“. Ні — лиши на мою думку все таки на початку був звук. Щоби говорити про ритм мусимо мати бодай два ударі; по першім ми не можемо означити ритму, в нас лишається лише враження звуку — все одно, чи цей звук буде справді „звуком“, чи лише шелестом або самим ударом як таким.

³ Знаний висказ Бетговена: „Glaubt ihr, daß ich an eine elende Geige denke, wenn der Geist zu mir spricht?“

стрій — це слово, під яким в романтичній добі розуміли сентиментальний, розмріяний стан людських почувань — воно тепер має інше значіння. Тепер і настрій підчинюється — нервам.

Такою є музика Штравса: вона промовляє передовсім до наших нервів. Нема в ній нічого божеського, надземського, сферичного — нічого з святості Баха ні Бетговена; вона є земською музицю в повному того слова значенню. Вона є рафінованою під оглядом звукових, гармонічних, мельодійних та ритмічних комбінацій — не так рафінованою як музика *и и и и и х великих творців* — часи прецінь змінилися! — але відповідно до тих часів, в яких вона повстала, часів довоєнних. Вона є рівно нервовсю, як нервові були ті часи. Штравса гармоніка виказує такі тонкості, такі звукові ефекти, такі нові акордові комбінації — хотілося-б прямо сказати: такі сензації (як що то слово можна ужити в якій небудь звязі з правдивим мистецтвом) — що вона могла повстати лише в часах найбільшої тонкости, часах зовнішніх ефектів — і сензацій.

Штравса гармоніка — та гармоніка, яка ще нині являється деяким засушеним муміям (що нинішній день переживають лише тілом, а духом вони ще все перебувають в „колишніх, добрих часах“) одною великою какофонією, в якій трудно найти бодай один консонанс (дивіть, дивіть!) — та гармоніка являється у Штравса конsekvenцією його поліфонії, його контрапунктичної штуки. Штравс думає горизонтально, себто *цін* конsekвентно веде кожий голос, не оглядаючись на евентуальні тертя, які при тім можуть повстати між поодинокими голосами, неприємні для уха вище згаданих мумій. Як раз ті тертя спричиняються головно до краси Штравса інструментальної кольористики; якраз вони дають ті прекрасні, настроєві картини, при яких слуханню не анаємо, чи ми ще справді находимося на землі?

Еротика відграє в творах Штравса таку саму роля, як в цілім мистецтві двайцятого століття взагалі. В „Сальоме“ вона досягнула свого зеніту; тут вона перейшла вже властиво межі того, що розуміється звичайно під поняттям еротики. Вона перейшла тут свої межі — як вже їх перейшла (під іншим оглядом) в Моцарта *Don Giovanni* та Вагнера „Трістан і Ізольд“. Того зеніту досягнув також Штравс музично в „Сальоме“: це, після мене, найбільший його твір. Коли в дев'ятнадцятім століттю вершок драматичної музичної творчості означає „Трістан і Ізольда“, то драматичним музичним твором, який мав би вобразувати перших 25 літ нашого століття є „Сальоме“. Це найсильніший, найбільше драматичний твір — думаю тут виключно про музичну — який досі існує в музичній літературі.

Нам, молодій генерації, Штравс не представляється вже тим скрайним поступовим *Stürmer- und Dränger*'ом яким він був перед 20-ти роками — в тій ролі вже інші застутили його. Штравс належить вже до історії; він вже не є музиком завтрашнього дня, лише вчерашнього. Але того що він дав музичці нинішнього дня, того що йому завдячуватиме музика завтра — того не забуде йому жадна генерація.

Антон Рудницький

Виставка творів нового російського мистецтва у Відні

ЗАХОДОМ „товариства для розваговання модерного мистецтва“ у Відні отворено в новій галерії виставку наймодерніших творів російського мистецтва. Найважніші експонати: Архипенка, Кандінського, Лоссицького і Шагала.

З нагоди виставки, др. Галле дала відчит з світлинами, в яких старалася ввести публику в зрозуміння модерного російського мистецтва. З її слів виходило, що що-йно тепер будиться в Росії цілком нове, дійсно національне мистецтво, а се все що було дотепер, не може бути назване дійсним російським мистецтвом, а тільки західно-европейським перенесенням на російський ґрунт. По тім вступі в цікавістю глядимо на експонати російського модерного мистецтва. Вони-ж, на думку прелегентки, мають заступати ті основи модерного чисто національного російського мистецтва.

Найвлучніше можна схарактеризувати виставлених мальярів конструктивістами. До них належить в першій мірі один з визначніших застуників цього напряму Кандінський, знаний ще з перед війни своєю теоретичною працею про експресіонізм в мистецтві. В рисунках Кандінського можна слідити за тим заниканням всякої органічної форми, на місце якої вступають геометричні конструкції. Круглі, мягкі лінії його давніших „краскових ритмічних симфоній“ переміняються в сухі геометричні комбінації. Їх можна назвати, по вподобі, „космічними простірними пересувеннями“ чи „конструктивними варіантами“.

Наслідником Кандінського є Лоссицький. Крайний конструктивіст. Обертається тільки в „космічних фантазіях“, але вони не ріжняться нічим від простих графічних нарисів. Так приміром, в картинах „Про супрематичне істнування“ (*Über suprematisches Werden*) є графічне зображення побіди революції. Старий світ зображеній в формі чорного чотирокутника, новий в формі червоного. Удар тих двох сил з землею спричинює хаос, з якого повстae новий червоний світ. Стиль тих зображень нагадує: статистично-графічні зіставлення. Чи се має що спільногого з мистецтвом?

В дальших картинах уже сам титул говорить за себе: „Побіда над сонцем“ або „Пластичне створіння електрично-механічного перегляду“ (*Die plastische Gestaltung der elektro-mechanischen Schau*). До характеристики хай послужить текст. Се вже замітне, що все мусить бути пояснюючий текст, інакше ніхто в тім хаосі самовільно кипіні нарисів не розізнався би... Читаємо таке пояснення: „Будуємо на площині, яка доступна зі всіх сторін; руштовання — це машинерія; воно дозволяє грі тіл всі можливості руху, тому його поодинокі частини мусять пересуватися, поширюватися і т. д. Все те конструкція ребер (*Rippenkonstruktion*), щоби не закривати у грі біжучі тіла. Творцем сего є телефон, получений з луковою лямпою або іншим апаратом; він зміняє свій голос відповідно до характеру поодиноких фігур... З неба зриває сонце, як вислів старої земної енергії, модерна людина, яка силою його тех-

ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК ДО „ЛІТОПИСУ“ Ч. 12

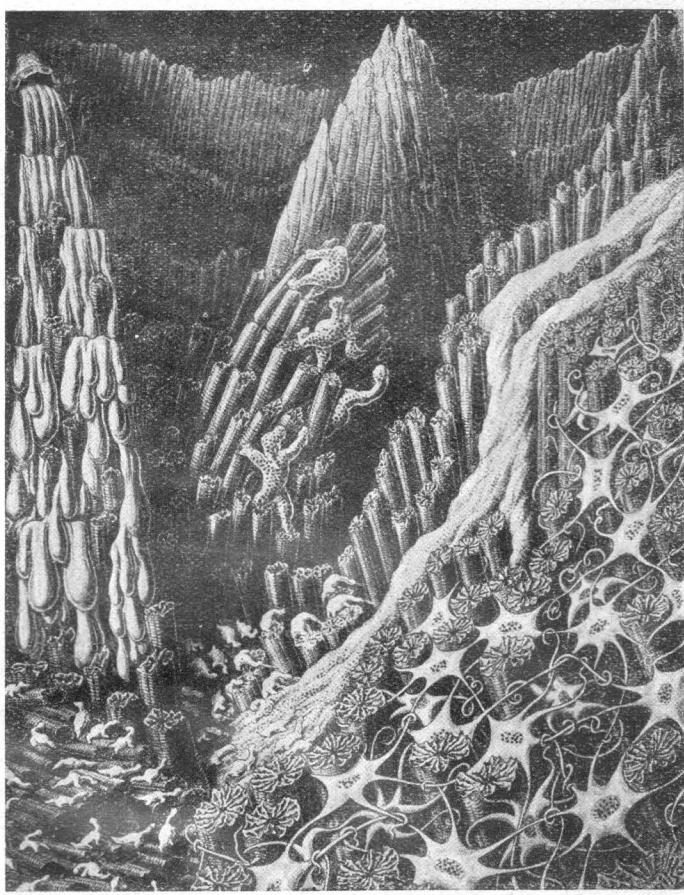

Фрост: Поліщук
Акварель, власність „Українського Слова“

ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК ДО „ЛІТОПИСУ“ Ч. 12

Старт у шестиденних міжнародних змаганнях у Берліні
Ч. 9 Р. Гушке (Німець) один із переможців

Життя людини

Під таким наголовком вийшла недавно книжка Ф. Кана про анатомію, фізіологію і розвиток людини, де автор з своєрідною фантазією образовостю змальовує діва людського організму, зокрема функції т.зв. мандрівних клітинок.

Отсей образом представляє пурпуро-рани в людському мясі і викликані ним процеси. Вгорі зліва напливає з жили кров на спід рани (рана кровавить); зправа згори зісувається ясна ріка бактерій (інфекція рани); до боротьби з бактеріями виступають зліва здоду вандрівні клітини, що заливають бактерій оборонними соками (рана материзує); в глибині клітини — великані, що вигладжують розірвані куснички мяса в цілі відбудови (чищення рани); зправа здоду клітини, що мають виткати нитками пову тkanку (лічення рани).

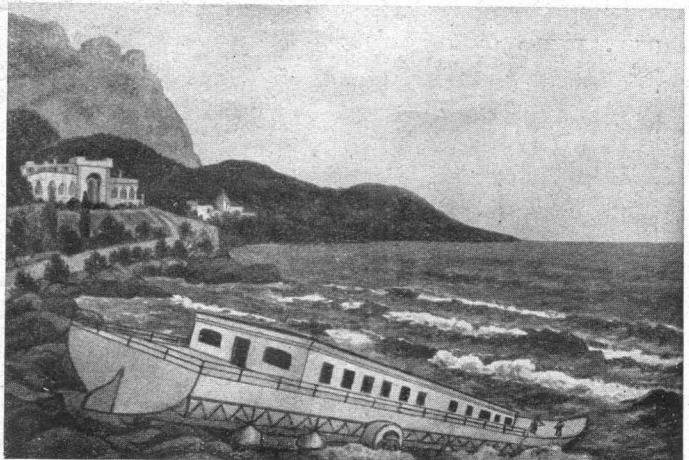
З гробу Тутанхамена

Скрині з золотом кованими дверми, на яких зображене крилате божество, що охороняє покійника

ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК ДО „ЛІТОПИСУ“ Ч. 12

Православний собор у Луцьку
відданий католикам ухвалою сойму 8. П. с. р.

„Універсальний танк“
проект нашого земляка проф. Червінського з Рівного.
Апарат порушається на сухому, в болоті і в воді

Вид монастиря й учительської семінарії в с.
Дермані на Волині
Семинарія закрита польською владою ще 1921-го р.

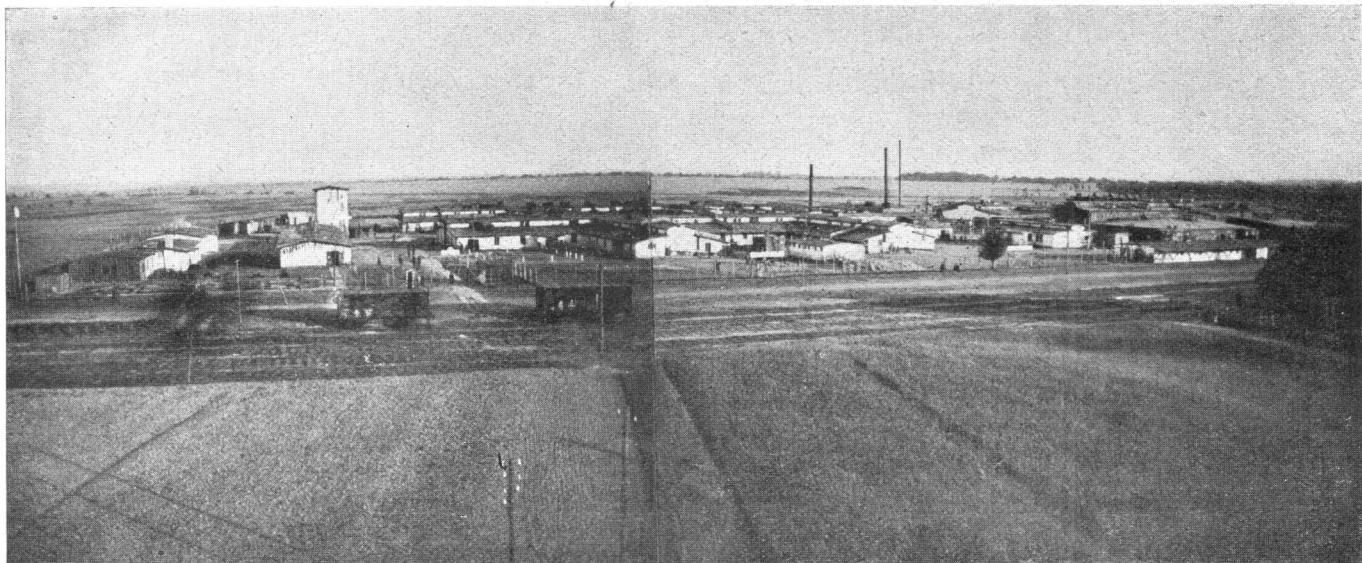
Титуловий листок біблії Скорини
(Див. статтю проф. Огієнка)

Балетник Авраменко

ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК ДО „ЛІТОПИСУ“ Ч. 12

Е ПІЛОГ АРМІЇ У. Н. Р.

Загальний вид табору інтернованих ч. 10 в м. Калішу

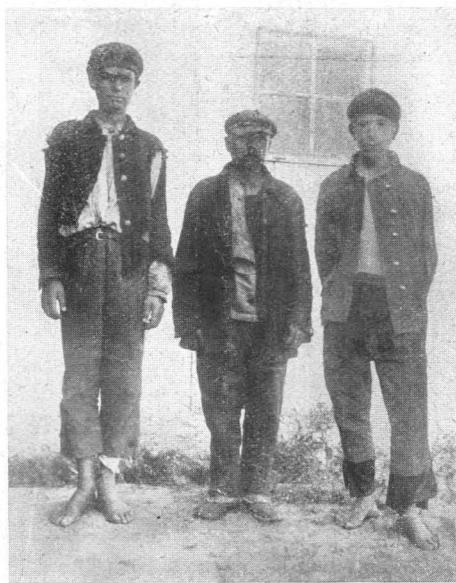
Таборова церква, улаштована власними силами інтернованих

Кравецька майстерня в калішському таборі

Генер. хор. Удовиченко

„Обнослив“

Похорон

нічного володіння творить собі нове жерело енергії.“

Сього досить для характеристики. Тріумф техніки над мистецтвом. Цілковите знищення форми, на місце якої вступає безформена абстрактна конструкція...

До певної міри приходимо до себе, коли стаємо перед рисунками Архіпенка. Тут артист не конструує, а компонує, не дає абстрактні геометричні тіла, а компоновані групи. Вся органічність форм ділає на нас як визволення з хаотичних мрак, які як марево, як лихий сон тяжать на нас при огляданню „конструктивістів“... Маємо враження, що знов стоїмо перед творами мистецтва, перед формальними проблемами, а не перед нігілізмом в мистецтві. Замітні є статуетки Архіпенка. Особливо жіноча фігура в мягким руху контрапоста. Ритм, гру ліній, оптичні ефекти тіней і світла, плястичні проблеми в тих творах витаємо майже з легчим почуванням — змучені вимушеним манеризмом наймодернішого мистецтва, а може його „заблуканих шляхів“...

На загал, вистава зробила прикре враження. Хочеться мимохіть найти щось позитивно нового, може нові горизонти, проблески у мраках будучого мистецтва модернії Росії. Дарма. Твори старої російської школи, побіч тих модерністів, є наче дійсним успокоєнням і визволенням. Помимо всого, я все ще волюю навіть „передвижників“, або групу „Мір и Искусство“. Помимо цього, що ми давно побороли натуралізм. Але щоб сі виставлені твори були дійсно одиночними репрезентантами російського мистецтва — все не повірю. Може вони представники модернізму червоного російського мистецтва. Але ніколи правдиво-національного.

Др. В. Залозецький

Віденъ, 26. II. 1924

Липський ярмарок

І в нас бували колись ярмарки. У Києві котракти, в Галичині — тернопільської

Анни і лашківського Івана. Старі люди розказують богато про ці Улашківщ. Там відбувався ярмарок не тільки на землю, збіже, волів і коней, але і на людей: з'їздилися, пізнавалися, сваталися і женилися.

Давні добрі часи! Не було літаків, не було залізниць. Іхали чим попало: ногами, фірами, балигулями, — цілими караванами, з усіх за-кутків: рідня, знайомі — весь тодішній світ.

А які атракції, які несподіванки! Цигани з медведями, театри, цирки і магіки. Турецькі шатра з кавою. Балі, забави, гостинні прійоми. Навіть замість Цопотів і Монте Карльо були відповідні заїздні доми, або просто коршми, де можна було програти коні з шарами і бричкою, стадо волів і ціле майно.

Славні улашківські ярмарки ставали раз до року місцем громадських й родинних інтересів. Місцем усіх з'їздів та центром купецького світу.

Часи змінилися. З улашківського базару стерчить нині каміння, тернопільська Анна належить до пережитків. Лишився Львів і Київ. У Київі контракти для пропаганди, у

Львові торги для реклами. До одного з'їздяться на агітацію, до другого на „рандки“. Та ніхто не приїздить, сюди як колись приїздили купці з подальшого Сходу продавати в Улашківцях смирненські й перські килими, хустки і шалі турецькі, мід, сорбети, рожані олійки, кадило, кустарні вироби з дамасценської сталі і чистокровні арабські коні. Всякі Араби та Турки, залишилися, разом з назвою „Всходнє таргі“, тільки на рекламових афішах львівських парканів.

„Всходнє таргі!“... Ідуши на західні торги до Ляйпцига, роздумував я про давні часи і про ці нові львівські та цим способом скорочував собі довгий час ходу ногами і їзди „штадбанкою“.

Нарешті Поцдамерплац! Зачинається чиста мандрівка народів. Авта, фіякри, пішоходи. Наче на празник, або на сокільський здвиг памятного 1914 року! Маса пливе і переливається. На Ангальтербангоф товпа втискається у входові двері, як пчоли до улия. На пероні стрічаються знакомі. Пів години до від'їзу поїзду. Ані доступні: чиста „демобілізація!“ Відходить один потяг, другий і третій. Раз-разом. Все повно і все переповнено. Нема мови дістатися. Напливають свіжі гости. Єдина рада: ідемо до під'їзду і чіпляємося до дверей вагона. Під час руху потягу, занимаємо місця. За кілька хвилин потяг обліплений пасажирами від'їздить, на його місце приходить другий. Двісті надзвичайних потягів зголошено того дня з самого Берліна, і всі були переповнені.

Ідемо і роздумуємо: як то все поміститься в Ляйпцигу? Як собі дадуть раду?... Потяг гонить, не стає на жадній стації. Пошо ставати, коли нема місця! У вагоні ідуть якісь купці і ми. Зачинається звичайна балачка:

„Ви до Ляйпцига? Ага... То ви Українець, з Галичини. Я знаю Галичину. Бував там за війни — Стрий... Тернопіль... В Стрию є одна велика улиця, а в Тернополі страшні ями і болото. Правда?.. Видите що знаю!..“

Потім про ціни, що чувати нового і на кінці ще один запит: „Ваш найбільший генерал то Махно — правда?..“ Простуй і вияснуй, — та чи поможет? Нема що казати: добра реклама!

Висідаємо в Ляйпцигу. Липський двірець, чи не найбільший в Європі. Тому стиску не помітило. Тисячі гостей пересуваються і відпливають. В елегантному ресторані на тому двірі можна вигідно з'їсти обід. Ціни звичайні.

Виходимо на улицю. Реклами й реклами! Від самих дахів звисають вивіски, написі й малюнки: пестрі, крикливі, в стилі à la Луна-чарський. Експресіонізм!

Трамваем ідемо до центра. Там колись в старому ратуші і по Петерштрассе відбувалися давні ярмарки. Тепер цілий Ляйпциг один ярмарок. Кождий знатніший дім, заповнений експонатами. Навіть університет. Переходимо Петерштрассе, де міститься Бугра-Мессе (Buch-Gewerbe-Messe). Ляйпциг місто друкарень та книгарень. Здавна має свою славу. Та на книжковім ярмаркові видання всієї Німеччини. (Продукція німецької книжки більша 20.000 на-головками ниж перед війною.)

Від ходу по крутих поверхах й від тої маси книжок крутиться в голові. Виходимо на четвер-

тий поверх. Там щось більше цікавого для нас. Оглядаємо. На головному углі коритара цілий кут займають видання С.С.С.Р. Ленин! Червоні стяжки, прикраси, зелень і цвіти. Ага, реклами і пропаганда! Цікаво, може щось з нашого?.. Нема. Тільки окладинка якоїсь маленької казки для дітей: прибита десь у кутку на стіні... За це богато російських! Самі російські: наука, література й мистецтво. Переглядаємо: Фарфор гостинного завода... Московський художествений театр... Искусство российской академии художеств... Фалиев, графіка... Митрофанов... Потім грубезні книги наукового змісту й одно видання німецьке величини св. Євангелія: *Fünf Jahre Sowjetrepublik in Russland*. — Значиться є тільки Росія, хоч виразно написано С. С. С. Р.

Ходімо даліше. — Якраз на противному углі берлінське „Українське Слово“. Не ефектне на зверх, та цікаве в середині. Нові видання Словарів Уманця й Грінченка, монографії про Архипенка та Новаківського, Альманахи С. С. „Золоті Ворота“, і сотки дрібніших видань: повісти, спомини, нариси оповідання і т. д. Чужинці вичитують напись. „Ukrainske Slowo!“ Приглядаються. Два пани, мабуть бувші війскові, звернули увагу на відбитки батальних малюнків Перфецького до Альманаха С. С. „Золоті Ворота“. Студіють однострої української армії. І знов оден запитує про „генерала“ Махна... Другий пояснює: „Махно то бандит!..“ Він знає про всі важніші наші події. Згадує часи Центральної Ради, Галицьку Армію і часи Гетьманщини. На кінці додає, що „добре було на Україні жити“...

Коло виставки „Українського Слова“ стрічаємо деякого з липської колонії. Між іншими відому діячку з Придніпрянщини добродійку Ч. замужну за професором університету в Лейпцигу, графіка Б. та ще двох представників нашого студентства, що на тамошній академії студіюють журналістику та книгарство. Вони знайомі з тереном і служать вказівками та порадами.

На коридорі робиться глітно й млісно. В одному з сусідніх кіосків тараїтесь пініно; якийсь нещікавий тенор, віденський жидок, виспівує: Yes, we have no bananas! Ausgerechnet Bananen!.. Цю немудру, двозначну пісеньку, мали вже урядово заборонити. Йшла проти неї ціла кампанія в пресі. Та нічого не помогає. З першу, зробили на ній інтерес автори, якісь галицько-американські жидки, а тепер накладчики віденських нотних фірм. Ціла Німеччина потопає у вивісах і реклами à la bananas. На улицях кричат перекупки: „четири банани за одну тольдмарку“. Купують. Тих бананів з'їдають в Німеччині цілі вагони. Вони смачніші і естетичніші від пісеньки...

Шеста година минає. Пора виходити. Спускаємося долі сходами на третій поверх і переглядаємо побіжно що попаде в око. При одній лавці з технічними виданнями запитує нас Німець, чи ми не „Русски“. — „Ні, ми Українці!“ „Тим ліпше“ — каже він. Калічить по російськи. Був у полоні, тепер інвалід і провадить книгарню. „Моя жінка Українка. З Луцька...“

Коли вже „у нас“ буде краще? — додає на закінчення. — Бог його знає!...

По дорозі стрічаємо видавництво Дякової з Києва. Там декілька українських карток і розкішно ілюстрована Енейда. Якийсь емігрант, мабуть професор з Росії, замовляє богато книжок для... „Прикарпатської Росії“. Ще одна — Росія!...

Ходження і вистоювання мучить. До цього ще вічне напруження зору. Перевтома. Тому приемно робиться, коли вийдеш на божий світ.

Ніч на дворі. Гамірно і клекітно. Чути розгульний шум великого міста. Вулиці забиті. Бліски світлі. Граються міхтять і переливаються. Райдужно пробігають світляні реклами: казки і міражі ярмарочного города.

Стаемо на улиці. Біля нас, проходить демонстрація реклами: машерують величезні фляшки з етикетами, ринки, бляшанки, з алюмінієм; а все це на ногах, величезні розмірами. Потім ліжка та меблі, випхані коні з упряжею, жирафи, медведі, верблюди з імпровізованими Бедуїнами, і Бог вість які там ще велитні — зі скла, бляхи та шкіри. Позаду, похід в роді наших „гаманів“, тільки з транспарентами. За дня пролітають горою рекламові аеропляни. Вночі цю службу роблять автомобілі. От, іде собі величезна, груба баба. Ціла голова світиться а на ній, реклама на паству. Вона поквікує і маси розступаються: мимохіт звертають увагу на цю рекламу.

З трудом перетискаємося через цю забиту Петерштрассе. Другі вулиці вільніші. Хочемо туди промкнутися домів. Та на перехресті непроходима запора: магазин з жіночими одягами і — панчохами. Народ товпиться. За виставовими вікнами живі моделі. Вони мало ріжняться від тих воскових ляльок. Непорушні склянні очі, завмерлі усміх... Иноді порушиться. Пройде вимушену ходою і тоді крізь шовки, гафти та брокати, промайне тіло. Це також в стилі „бананів“. Поруч одягів висить кілька китиць справжніх бананів і на великому папері ноти: *Bananen-Strümpfe!* Головний склад і головна фірма! До середини впускають безплатно, де можна побачити, як вибають ці пончохи...

Перший день меси скінчився. Оглянути все бодай побіжно — треба скілька днів. Другого дня наплив гостей ще більший. Головно купці, за це менше прогульковців. Ціни вищі в 10% від загальних цін світового ринку з причин високого курсу рентової марки. Товари вовняні і текстильні менше доступні. Вироби зававкові, що колись опановували заграниці ринки, нині мають великого конкурента в Чехії. Та найбільший попит на кераміку що в порівнанню доволі тана і на вироби машинового промислу, де все ще Німеччина, має перевагу якістю цього товару, на всесвітньому ринкові. Велике зацікавлення було радіо-промислом. Можна сказати, що липський ярмарок відбувся під знаком цього модного тепер в Німеччині винаходу.

Крім ярмарку в центрі є ще друга виставова площа біля *Völkerschlachtdenkmal*, т. зв. технічна меса. Весь час ярмарку кипить тут життя. Купці і цікаві гости. Та більше інтересованих. Випробовують машини. Гуркотять і пафкають льокомобілі, паровози, мотори, трактори, млини і т. д. Тихонькі елегантні авто просовуються складно поперед очі. Електричні, і ці найновійшої конструкції, де вже замість бензини

у живають деревляного вугілля. Осібний відділ літаків. Ця галузь промислу починає переходити дотеперішні межі. Маленькі, легонькі літаки виробляють для спорту і для щоденного ужитку. Такий літак може бути всюди ужитий. Він злітає або зсідає прямо на вулиці. Не потребує багато місця.

Оглядаючи ліпські ярмарки, не можна пропустити виставки прикладного мистецтва в старому ратуші де багато праць відомих професорів Академії Мистецтв в Лейпцигу. Між іншими, проекти і зразки матерій для одягів. На виставці кустарних виробів, що містить в університеті, цікаві вироби килимів та покривал. Деякі — чисто гуцульських зразків (головно лижники). Там і вироби порцеляни, кераміки та бронзів. Є і московський кіоск з крашанками, когутиками і ріжними бородатими „Іванами“. Тих „Іванів“ наслідують і Німці для забавок. Мимохіт приходить на гадку, чому то не виставити-б наших гуцульських тарелів, топірців, крашанок і т. д. Попит був би великий на таку кустарну і мистецьку роботу та ще дотого новість.

Мило вражає кожного Українця, коли оглядає принарядно (це вже не належить до ярмарку) виставку в Академії Мистецтв. Поміж найкращими графічними творами бачимо і „Українських духів“ Бутовича (*Ukrainische Geister*). Це дійсно, в певній мірі, репрезентує наше мистецтво.

При нагоді ярмарку можна бути і на концерті камерної музики в славнозвісному *Gewandhaus*. Нашого чоловіка не задивує ані голосні імена виконавців, ані величава саля, — а здивує музична культура слухачів. Саля завмірає. І тільки з шелестом обертаних нот на пульпіті, —чується цей важкий віддих після напруження. У нас не привикли до цього.

На закінчення варто згадати про кількість учасників сьогорічного весняного ярмарку у Лейпцигу. Самих виставців було більш 10 тисяч а гостей записаних урядово понад чверть міліона. А скільки було не записаних!... *Л. Л.*

Анкета в університетській справі

Як у попередньому зшитку було заповіджено, редакція „Літопису“ приступає до уладження прилюдної анкети по західно-українському університетському питанню. Одночасно з сим зшитком, розсилаються визначним нашим громадянам питання в сій справі. В першу чергу, звісно, редакції важко пізнати думки західно-українських земляків, однаке й голоси заступників інших земель будуть цінні і бажані. Чужинців, з огляду на складність справи, до сеї анкети не запрошується; польські погляди були-б дуже інтересні, та теперішній момент не надається на таке поширення. Хто з Українців, по причині недогляду, не дістав би запрошення до анкети, а бажав би взяти в ній участь, буде ласкав звернутися до редакції або до заступника „Українського Слова“ у Львові.

Зміст анкетних листів такий:

ЛІТОПІС
політики, письменства Berlin-Schöneberg, 23. III. 1924.
і мистецтва Hauptstr. 11

Добродію!

Пекуча справа утворення національного університету, з прилюдним характером, для західно-українських земель викликає потребу основного пізнання думки визначних заступників українського громадянства та скристалізування її шляхом прилюдної річевої дискусії. Редакція „Літопису“ радо дасть місце кожному поважному голосові в сій справі і тому просить Вас, щоб були ласкаві написати відповіди на низче поставлені запити та з мотивами негайно прислати їх до поміщення, згідно використання. Оголошування відповідей почнеться — в порядку наспівування — вже у 13-ім зшитку. По всьому, редакція подасть резюме анкети та висловить свій власний погляд у сій многоважній справі.

С. Томашівський

Питання:

1. Чи сучасний стан українського високого шкільництва на стільки задовільняє національно-культурні і громадські потреби українського народу в Польщі, що він без шкоди може бути удержані далі?
2. Чи українська молодь у Польщі може постійно і для національної справи корисно студіювати закордоном, та під якими умовами?
3. Чи теперішні приватні високі школи, в "краю і закордоном, є достаточною компенсацією за страчені права на б. австрійськім, тепер польськім університеті у Львові? Як ні, то чи право прилюдності, признане сим приватним установам, вирівнало-б сю школу?
4. Чи справа українського національного університету юридично, політично і фактично має бути звязана з ранішим державним університетом у Львові, чи трактована цілком незалежно?
5. Чи університетське питання може бути розвязане поза-політичним шляхом, чи тільки методом політичної боротьби, порозуміння, компромісу і т. п.? Коли, се останнє, то чи сьогодні є необхідні психолічні і політичні передумови для його розвязки? Зокрема, чи теперішні українські політичні заступництва і партії можуть доконасти сеї розвязки? Коли-ж се питання не-політичне, то хто покликаний вести, розвязувати і відповідати за нього: наукові і культурні установи, учителство, студентство?
6. Чи має обов'язок дати почин до розвязки університетської справи, українське громадянство чи польський уряд? Чи розвязка можлива вже в сім році?
7. Який правний характер має мати національний український університет: польсько-державний, чи краєво-автономічний, чи приватний? В першім випадку: Як має бути обезпечений українсько-національний характер університету? Чи він мусить бути цілком самостійний, чи може бути звязаним з польським? В другім випадку: Як осiąгнути зміну закону про воєвідську автономію? В третьім випадку: Як матеріально удержати університет та як обезпечити дійсну повноправність його дипломам?
8. Чи необхідний повний університет, чи покищо можливі тільки означені факультети, згідно катедри, і які?
9. Н. В. Чи українська політехніка так само як університет необхідна і можлива?
10. Яка Ваша думка про українські наукові сили, чи вони достаточні щодо кількості і якості?
11. Чи перший український університет у Польщі можливий поза межами української етнографічної території? З яких причин неможливий він у Варшаві?
12. Чи перший український університет мусить мати осідок у Галичині, чи він можливий і в іншій

- українській землі Польщі? Коли в Галичині, то чи Львів *conditio sine qua non*, чи під деякими умовами можливе й інше місто, і яке? Чи польська опозиція проти Львова — на Ваш погляд — принципова, чи тільки тактична?
12. Чи польські побоювання, що прилюдний український університет — узагалі, або у Львові, або на українській території — буде гніздом протидержавного руху, оправдані?

Літературно-наукова хроніка

Ще про українську гімназію в Харбині¹

ХАРБИНСЬКА вечірня московська газета „Рѣчь“, яка очевидно не симпатизує Українцям - націоналістам в ч. 36—4 з дня 4-го січня 1924 року присвячує вістку під наголовком „До закриття української гімназії“:

„Директор української гімназії Кожевников (Москаль-комуніст. П. К.) зробив цими днями колективові відаючому радянськими школами доклад, з якого видно що батьки в гімназії різко поділилися на праву й ліву групи (Українців і радянських Малоросів. П. К.) в політичному відношенні. Китайська влада цілком підтримує й співчуває правим. Адютант генерала Чжу повідомив Кожевникова, що в канцелярії головнокомандуючого в цей час складається новий план навчання, який повинен задовільнити обі партії. Крім того йому-ж заявлено, що генерал Чжу знаходить неприпустимим викладання дітям політосвіти. Кожевников заявив на це, що коли то одиночка причиня закриття гімназії, — політосвіту можна виключити з навчання. Проти цього виступив окремоуповноважений Ракитин (також Москаль-комуніст з „неприміримих“. П. К.), котрий не знайшов можливим „ізв'ять изъ преподавания этотъ предметъ“. Не дивлячись на це, „комітетъ содѣйствія“ (Солод, Хмільницький і комп. П. К.), після цілого ряду переговорів, подав від своего імені заяву до головнокомандуючого про згоду скорітися законам китайської Республіки та про виключення політосвіти з дисциплін, які викладатимуться в його школі.“

Як-то поставиться до цієї заяви ген. Чжу?...
Петро К.

Українська опера

ДНЯ 31-го січня ц. р. Державна Опера в Харкові виставила першу оперу на українській мові — „Гальку“ Монюшка. У виставі брали участь: беніфіціантка вечора М. І. Литвиненко-Вольгемут (Галька), Козловський (Йонтен), Донець (стол'янин), Любченко (Януш), Ідзинський, Ткаченко. Вистава пройшла з величним успіхом — головно завдяки гарній грі і невзвичайнім голосовим даним двох головних артистів Литвинenko і Козловського. Це було тим більшою несподіванкою, що план вистави опери на українській мові зустрічався з великим недовір'ям не тільки між чужими, але в самих таки українських колах. „Так, питаю, чого було страшно?“ — пише з цієї нагоди глузуючи у фейлетоні Харківських „Вістей“ Остап Вишня. „Давно треба було поставити. Я розумію, що тяжко, приміром, балетові, що ввесь час танцювали російською мовою, танцювати українською. Але-ж заганюють! I не погано наявіть заганюють! Або диригент I. O. Паліцин... Все життя диригував по російському, а тут — на тобі: диригуй по українському. Тяжко, певна річ... Проте продиригував, добре наявіть поспішав іноді... Знайте, мовляв, що я переміг ті труднощі. I диригував без словника Дубровського. Не так, як по канцеляріях... „Здрастуйте“ — так і то дивляться, як у словнику!“

Оця постановка „Гальки“ на українській мові в харківській державній опері відбулася під на тиском тої частини українського громадянства, яка від довшого часу заходить коло збудування власної опери на Україні. Після вдатної першої спроби в Харкові ця течія набрала великої сили і популярності. На цьому ґрунті виникли в останніх

¹ Див. „Боротьба Українців Зеленого Клину за рідну школу“ — „Літопис“ ч. 9.

часах безконечні плани і проекти, один фантастичніший другого. Цілий ряд визначних українських співців і музиків працює над здійсненням цієї думки, жаль тільки, що в їхній праці немає дотепер потрібної зорганізованості. Так, наприклад, деякі музики, не знаючи нічого про роботу один одного, живучи в різких кутках України, переклали на українську мову ті самі опери. Деякі українські композитори працюють одночасно над тими самими оперними оркестровками. Та це все-ж таки доказ, що обективно ідея української опери вже наспіла.

Щодо практичного здійснення ідеї української опери, то деякі критики висловлюються проти того, щоби в три-четири місяці відкривати окремий постійний український оперний театр. На їх думку треба використати наперед задля цього російську державну оперу з її наладженим апаратом і поки що час до часу давати в ній українські опери, як це було з виставою „Гальки“, щоб тим шляхом вирощувати й розвивати солістів і виховувати хор. Така метода викличе, як вони кажуть, певний рух серед оперних артистів-Українців, тягу їх до творення власного оперного центру і дасть можливість природного добору українських оперних сил.

О. Г. Л.

Славянський Інститут у Ліпську

ЛІПСЬКИЙ ЯРМАРОК дав мені нагоду відвідати один з наймолодших інститутів, т. зв. Балтійський і славянський Інститут ліпського університету. Славістичний Інститут приміщений в гарній, світлій кімнаті університетського будинку й робить дуже приятне враження. Хоч сам він дуже молодий, має вже і гарну читальню, в якій з українських публікацій виставлений „Літопис“, і бібліотеку, особливо новогрецьку, з цінними комплектами журналів. На чолі Інституту стоїть бувший проф. дорпатського університету Макс Фасмер, автор богатих праць з обсягу порівняного язикознавства, між іншим дуже цінної праці: Греко-славянські этюди, що друкувалися в виданнях петербурзької Академії Наук (1907—1909, 3 часті). Його невтомним заходам удається не тільки відрізяти Інститут перед ліквідацією з боку саксонського уряду, але поширити його й зробити його центром занедбаних дослідів славістичних студій. При помочі чужих фондів Інститут приступив навіть до власних публікацій і випустив дослідів під редакцією Г. Геруліса і М. Фасмера три об'ємні томи своїх *Veröffentlichungen*, а саме 1) праці Г. Ф. Шмідта про церковно-славянський переклад Методієвого Номокона в т. зв. Устюжській Кормії в XIII-го стол., 2) Фасмера про русько-візантійський словар (рѣчь тонкословія греческого) з XV-го століття і його цінну студію про Іранців на Україні, про яку буде ще нагода докладніше поговорити.

Інститут відчуває велику недостачу українських книжок і журналів. Тому наші наукові інститути повинні притягти йому на поміч і допомогти до створення принайменше підручного українського відділу.

З. Кузеля

З південно-славянської статистики

НОВИЙ перепис людності в Югославії з 31-го січня 1921 виявив дуже характеристичні переміні в числі людності поодиноких південно-славянських міст. Хоч узагалі число сільської й міської людності за цілих останніх 11 років (1910—1921) майже не змінилося, бо весь приrost вносить тільки 18.344 осіб або ледве 0,96%, то по містах людність підпала надзвичайній переміні. Так, наприклад, збільшилося число людності в Загребі 37%, в Білгороді 24,3%, в Спліті 17%, в Новому Саді 16,5%, в Сараєві 16,3% і в Любляні 14,3%. З другого боку в багатьох містах людність зменшилася майже на половину, наприклад у Білечі 54%, у Джевджелі 46,2%, у Фочі 40,6%, в Монастирі 41,2%, в Деборі 30,8%, у Княжевачі 29,3%, у Врані 28,2% і Ужні 24,5%. Загалом в день перепису людність жило по селах 9.593.312 осіб себто 79,88%, по містах 2.424.011 або 20,17%. Найбільше хліборобськими частинами являються Північна Сербія (85,71%), Боснія і Герцеговина (84,36%) та Чорногора (83,21%), найбільше міської людності виникають Банат і Бачча в українськими колоніями (33,68%) і Південна Сербія (Македонія) (28,73%). З. К.

Технічна хроніка

ВИЧЕРПАННЯ НАФТОВИХ ДЖЕРЕЛ В 1940. Відомий вчений Аргеніус (Arrhenius) проводар Нобелівського Інститута в Стокгольмі, викладає цілі лекції в Паризькому Університеті про силові джерела землі. Як геологічний конгрес в Стокгольмі (1910) заповідав дочасне вичерпання запасів заліза, та три роки пізніше канадський конгрес виказав також думки відносно камінного вугля, так само Аргеніус зазначає час вичерпання нафтових джерел.

Сполучені держави, які мають у цілому світі найбільше нафти, вже ввозять її з Канади, Мексика, та вакупили величезні нафтovі перелоги в півднівій Америці. Сполучені Держави зараз користують 65% нафти світового здобуту і коли й надалі буде такий розвиток автомобільної промисловості, то вони заберуть чотири п'ятирічні всієї світової продукції. При теперішньому користуванні, запаси нафти Сполучених держав будуть вичерпані в 60 роках, і в 16 роках — якщо прогресія користування лишиться сталою. окремі держави будуть змушені прийти до урядового уладнення користування нафтою, вже через військове значення автомобілізму та авіації. Через те, на далі, для їзди на автомобілях треба користуватися якщо не бензolem та алкоголем, або подібними силовими матеріалами, то енергією, яка дає текуча вода, або сонце. До цього дорогу найде техніка, що перед вичерпанням нафтових джерел землі. *М. Чорний*

МИНУЛИЙ РІК приніс великі успіхи безмоторової авіації, а саме безмоторових аеропланів. У різних державах відбувалися дослідні змагання сіамських ріжнородних апаратів. Найбільш визначалися Німци, які захопилися цею справою, пророкуючи велике майбутнє літакам без моторів. Змагання в окоплиці Рон у вересні 1923-го р. не дали великих вислідів та переконали всіх, що справу можна посунути лише тоді, коли кожен літак матиме невеликий помічний мотор. Чимало апаратів на тих змаганнях побилося й де-кто з відважних літунів (переважно студенти техніки) покалічився, але проте справа не затихає. „Німецький Союз Літунів“ улаштовує 10—16 травня коло Росітен на Курійському побережju 2-ї змагання безмоторових літаків. До участі управліні цілком безмоторові, з помічними моторами та привязні літаки. *П. К.*

Листування

Українці в Югославії

ШАНОВНИЙ ПАНЕ РЕДАКТОРЕ, — не одмовте вмістити у вашій поважній часописі отсєк повідомлення чи спростування. В числі шостім вашого цінного журналу видрукуваний допис п. М. Фірака, і цей допис в інтересах правди й доброї інформації мусить бути конче скоригований та доповнений. Працюючи вже довший час на літературнім та просвітнім полі в цій країні, я маю сміливість забрати голос в цій справі тим більше, що автор допису поруч осіб, що буцім найбільше прислужилися нашій справі в Югославії, назвав і мене.

Українське життя в Югославії, через певні аномалії, викликані відомою політикою місцевої влади щодо українства та противною нам діяльністю деяких російських емігрантських кол, не йде на превеликий жаль тим шляхом як по інших великих центрах української еміграції. Причин цьому богато, а найголовніша з них та, що справа урядової допомоги збігцям з території б. російської держави спочиває в руках ворожих українству емігрантів, ну а інше розуміється вже само собою. Та якби там не було, а деято з ідейних та енергійних осіб української загребської еміграції власними силами і коштом на протязі кількох років підпомагав українському місцевому студентству та взагалі не давав нашому вогнікові заснути.

Одною з таких визначних осів був і є тепер п. Стефан Яковлевич Лук'янович, видатний галицький емігрант. Згадую тут його якраз через те, що ця особа зправди багацько зробила для української справи на еміграції, але за принципом „права рука не знає, що робить ліва“, себто без зайвого галасу й шуму. Тимчасом вгаданий дописувач нічогісенько про нього не говорить, наводячи як найбільш діяльних Українців деяких загребських студентів, один з

яких, мовляв „оббиває пороги загребських редакцій та докучає своєю Україною“. До речі, оттаке докучання чужим людям також не діло, і люди, що провадять настирливу пропаганду, наражаючи себе на неприємності, лише шкодять нашій національній справі; тут за кордоном, прикладів цьому маємо досить. В дотеперішній нашій роботі за кордоном замало було однієї ідейності й молодого запалу, — бракувало найбільше солідності, вищої інтелігентності і ширшого розуміння обставин, в яких доводиться процювати (*couleur locale et ethnographique*). Впрочім, це невідповідне трактування заслуг поодиноких членів місцевої української еміграції виходить з того, що дописувач, далекій від політичного та емігрантського життя, називаючи його, так мовити з боку, недоціює продуктивну роботу та справжню культурну працю окремих представників українського громадянства, що через свої постійні звязки з хорватською та сербською аристократією посунули незмірно вперед українську справу на Балкану, поминаючи вже їх визначну роль в поліпшенню матеріального стану українського студентства.

По приїзді до Югославії, п. Стефан Лук'янович перший гуртує біля себе українську академічну молодь і уможливлює їй тут пережиток без огляду на ріжні перепони з боку чужих і своїх громадян, які були за тим, аби українських студентів розіслано по своїм домівкам. Далі він стає осередком всіх інтелігентних українських громадян охочих до праці, знаходить їм приміщення (особливо полоненим із Західної України, що повертали тоді з Італії), закладає з власної ініціативи та власним фондом українське пресове бюро, надаючи йому своїми стислими, розважними та далекосягаючими вказівками велику вартість. Це пресове бюро, під керуванням Гардового, навязало звязки майже з цілою югославянською пресою та з закордонними українськими часописами й пресовими бюрами, причинивши найбільше до правильного інформування місцевого громадянства про українську справу без ріжниці політичних орієнтацій. Заходами цього бюро і коштом п. Стефана Лук'яновича, з нагоди 60 роковин смерті нашого великого Кобзаря, видано монументальну книгу, просто люксусну на наши дні *Velikome Slavani*, що за думкою проф. д-ра Ст. Смаль-Стоцького є найкращим твором Шевченкової літератури на чужій мові. Варто уваги також те, що вже протягом перших двох місяців по виході книги, більша частина видань була випродана. Вкінці, що особливо варт згадати в діяльності п. Стефана Лук'яновича це те, що він закладає в минулім році в Загребі товариство „Академічна Громада“, дас їй приміщення у власнім помешканні і дбає сам про її господарський та промисловий розвиток.

До всього цього слід додати, що п. Стефан Лук'янович, як мені дуже добре відомо, недомагається почестів та слави, цьому є прикладом хоча би й той факт, що він відклонився від богато разів йому надавано чести „конзуля та представника УНР. та ЗУНР“ і залишився звичайним українським громадянином, провадячи гуманітарно-філантропійну діяльність з справжнім альтруїстичним пожертвуванням. З певних джерел довідуюся, що він має видати своїм коштом в короткім часі збірку орієнタルних казок для дітей під ім'ям „Зачарована країна“ та взагалі гадає заложити видавництво українських книжок у Загребі, беручи під увагу велику кількість місцевого авторського українського елементу (до 25 тисяч, Русини з Галичини і Підкарпаття), які досі, на жаль, не мають тут книжок у своїй мові.

Прийтіть шановний пане редакторе вислів моого найбільшого поважання *Михайлло Петров*
В Плоку, 26. II. 1924.

День за днем по світу

(13—19-го березня 1924)

13. Розпуск німецького парламенту.
14. Союз Народів переїмає нагляд над угорськими фінансами.
15. Визнання Совітів Швецією. — Відкриття егіпетського парламенту.
16. Вибори у Карпатській Русі.
19. Ревеланії бюро Вольфа про здогадувану тайну військову умову між Францією і Чехословаччиною. — Відівдини нім. канцлера і міністра закорд. справ у Відні.

Ріп Ван Вінкл

Написав Вашингтон Ірвінг (1783—1859)

(Кінець)

ПРОКИНУВШИСЬ, Ріп побачив, що лежав на тому самому зеленому горбочку звідки побачив уперше діда в гірській долині. Він протер очі: був ясний сонячний ранок. Пташки стрибали та щебетали в кущах, високо в небі кружляв орел, грудьми проти чистого гірського подиху. „Невже“ — подумав Ріп, — „я прослав отут цілу ніч?“ Він пригадав собі все, що сталося перед тим як він заснув: чудернацький дід з барилом горілки, гірська лощина, дикий закуток серед скель, невеселе товариство, що граво в кеїлі, пляшка... „Ох, та пляшка! та спокуслива пляшка!“ — думав собі Ріп, — „що я скажу тепер пані Ван Вінкл?“

Він оглянувся за свою стрільбою, але, замісць чистої, добре наолісеної рушниці, коло нього лежав старий мушкет із заржавілим стволом, поломаним замком та поточеним шашілю прикладом. Він собі зміркував, що важкі гірські гультяї пожартували з ним та, напоївши його горілкою, вкрали в нього рушницю. Вольф теж зник: та він десь забіг; за вивіркою або куріпкою. Ріп свистав на нього, гукав, та надаремне: луна неслася відгоміном його свисту та гукання, але жадного пса не було видно.

Ріп надумався піти знов де вчора бавилось товариство, і як що зустріне кого — спітати про пса та про рушницю. Вставши з місця щоб іти, він відчув, що ноги йому заклякли та що рухатись йому було трудніш ніж звичайно. — „Ці постелі в горах, щось мені не дуже сприяють,“ подумав Ріп, — „а як-що від цієї пригоди та схопить мене ревматизм, матиму я клопіт з панею Ван Вінкл!“ З деякими труднощами зійшов він в ту долину, знайшов рівчак, по якому вони з незнайомим вилізли вчора ввечері, та на своє здивування побачив, що там пінівся гірський потік, падаючи з скелі на скелю та сповняв долину своїм дзюркотінням. Він все-ж таки сяк-так виліз вгору по-видовш потоку, ледве пролазючи кріз гущавину беріз та ліщини, наступаючи та плутаючись в дикій виноградній лозі, що чеплялась своїми стеблами та вусиками від дерева до дерева та мов сітка опутувала й стелилась на його шляху.

Нарешті він доліз до того місця, де рівчак крізь скелі вів до лощини, але там не було й сліду від того проходу. Скелі стояли високим непроходимим муром, з котрого потік, мов заїза легкої піни, спадав до широкого й глибокого плеса, чорного від тіні порослого навколо лісу. Отут бідний Ріп спинився. Він знов погукав та посвистів на свого пса; але у відповід почув тільки каркання зграї ворон, що літали високо над сухим деревом, що нависло над заливим сонцем обривом; з своєї безпечної височини вони дивились й глузували з труднощів бідного чоловіка. Що тут було робити? Час минав, Ріп зголоднів, бо-ж не снідав. І шкода було йому піти, не знайшовши пса та рушниці, і боявся він з'явитись на очі своїй жінці, але помірати з голоду в горах теж не годилось. Він похитав головою, поклав на

плече ржавий мушкет і з неспокійним та збентеженим серцем подався додому.

Доходячи до села він зустрічав чимало народу, та все незнайомих; це його не мало здивувало, бо він думав, що знає всіх в околиці. Одягнені вони були теж не так, як він звик бачити. Всі вони теж дивились на нього дуже здивовано і кожен раз, глянувши на нього, неодмінно торкались рукою за підборіддя, а тому Ріп мимоволі зробив те саме, й на своє здивування побачив, що борода йому виросла на фут завдовшки!

От він підійшов до самого села. Ватага незнайомих дітей бігла за ним, тюкала та тикала пальцями на сиву бороду. Собаки теж, — жадна з них не признавала його за старого знайомого, — гавкали на нього, як він ішов мимо. Саме село змінилось: стало більше й більш населене. Стояли цілі ряди будинків, що він іх ніколи не бачив, а ті, що він добре зінав — зникли. На дверях — незнайомі прізвища, у вікнах — незнайомі обличчя; все було незнайоме. Він завагався в самому собі; він почав сумніватись, чи він сам та світ навколо нього не були зачаровані. Це-же було його рідне село, з якого він тільки вчора вийшов. Онде Каатскільські гори... онде в далечині біжить срібний Гудсон... кожна гора, кожна долина стояли так само, як і завжди стояли... бідний Ріп тяжко засмутився... „Та пляшка вчора,“ подумав він собі, „дуже забила мені памороки!“

Не зовсім легко він знайшов дорогу до власної хати, і став боязко й мовчки підходити, боючись кожної хвилини почути пронизливий голос пані Ван Вінкл. Та Ріп побачив, що хата його завалилась: дах запався, вікна повисіли, дверей не було. Голодний пес, схожий на Вольфа, сновигав навколо. Ріп покликав його на ім'я, але пес оскалив зуби й пішов собі. Це було дійсно неласкове привітання: „Навіть пес мій забув мене!“ — зітхнув бідний Ріп.

Він увійшов до хати, котру, правду кажучи, жінка його завжди тримала дуже чисто. Хата була порожня, занедбана й очевидно стояла пусткою. Ця самотність перемогла всі його страхи перед жінкою; він почав голосно кликати її та дітей; порожні кімнати залунали на хвилю його голосом; тоді знов усе стихло.

Він тоді вискочив і поспішив до свого старого притулку, сільської корчми, але й тої не було. На її місці стояла велика хистка будівля, з великими роззявленими вікнами, повибивані шибки, в яких були позатикані старими капелюхами та спідницями, а над дверима було написано: „Готель Уніон Джонатана Дулітла“. Замісць великого дерева, в холодку якого колись стояла тиха голандська корчма, тепер стирчала висока тичка, на кінці якої висіло щось ніби червоний нічний колпак, та маяв по вітру прapor з чудернацькими зорями та смужками — все це було дивне й незрозуміле. На напису на готелю, Ріп проте пізnav червоне обличчя короля Джорджа, під яким він мирно викурив не одну люльку, але й з цим стала дивна метаморфоза: червоний мундір став синім, замісць скрипетру в руці була шабля, на голові був трикутній капелюх, а внизу великими літерами було написано: Генерал Вашингтон.

Перед дверима готелю, як звичайно, стояв натовп народу, та Ріп не пізнавав нікого з них. Сама вдача народу здавалась змінилася. Замісць звичайних повільності та сонного спокою, помітно було якийсь діловий, суетливий, готовий до суперечки тон. Надаремне він шукав очима мудрого Ніколаса Веддера, його широке обличчя, подвійне коло, гарну довгу люльку, що, замісць порожніх слів, випускав із себе хмари тютюнового диму; або Ван Буммеля, шкільногого вчителя, що вичитував новини з старої газети. Замісць них худий жовчний чоловік, з кешенями повними прокламацій взято кричав до присутніх про громадські права, вибори, членів конгресу, свободу, Бункерську гору, герой сімдесят шостого та інші слова, що збитому з толку Ван Вінклові здавались вавилонською мовою.

Коли з'явився Ріп, з довгою сивою бородою, із заржавілою рушницею, незграбною одягою, а за ним цікавий натовп жінок та дітей, увага політиків скоро була звернена на нього. Його оточили з усіх боків, оглядаючи з великою цікавістю з ніг до голови. Оратор пропахався до нього та одвівши його трохи вбік спітав: „За кого він голосує?“ Ріп витріщився на нього, нічогісенько не розуміючи. Тоді другий, куцій та верткий чоловічок, смикнув його за руку і ставши навшипинки спітав його на вухо: „Чи він федераліст чи демократ?“ Ріп так само не міг зрозуміти, що його питаютъ. Коли це якийсь запевнений й задоволений собою старий панок в трикутнім капелюху прорісся крізь натовп, штовхаючись праворуч та ліворуч ліктями, став перед Ріпом взявшись одною рукою в бік, а другою, спершись на свою палицю і втопивши свій гострий погляд та рогатий капелюх ніби в саму його душу, спітав суворим голосом: „Що привело його на вибори з рушницею на плечі та натовпом по пятам, і чи не збирався він робити заколот на селі?“ — „Помилуйте, панове!“ — скрикнув Ріп, трохи переляканій, — „я собі бідний, спокійний чоловік, тутешній з цього села та вірний підданий короля, хай його Бог благословить.“

Тут присутні всі разом зняли крик: — Торій! Торій! Шпиг! Емігрант! Викиньте його! Геть його! Насилу запевнений в собі добродій в рогатому капелюсі стримав якийсь порядок; та прийнявши вигляд вдесятеро більше суворий, спітав у невідомого винуватця, чого він сюди прийшов та кого він тут шукає. Бідний Ріп смиренно запевняв його, що не мав нічого злого на думці, а прийшов сюди пошукати деяких своїх сусідів, що бувало сиділи коло корчми.

„Ну? хто-ж вони? як звуться?“

Ріп подумав трохи, тоді спітався: — Де Ніколас Веддер? На хвилину була мовчанка, тоді якийсь старий відповів тоненьким голосом: „Ніколас Веддер? Та де! Він умер може вже вісімнадцять років! На кладовищі був над ним деревляний хрест, де про нього все було написано, але й той вже давно зогнів!“

„А де Бром Дочер?“

„О, той пішов в армію з початку війни; хто каже, що його вбито при штурмі Стоней-пойнт; а хто каже, що він утопився в бурю. Я сам не знаю; він ніколи більше не вертався.“

„А де Ван Буммель, учитель?“

„Той теж пішов на війну, став великим генералом в міліції, а тепер сидить в конгресі.“

У Ріпа й серце завмерло, почувши про такі сумні зміни вдома та серед приятелів, та побачивши, що він такий одинокий на світі. Кожна відповідь збивала його з пантелику, бо все йшла мова про такі величезні періоди часу та про справи, які він не міг зрозуміти: війна... конгрес... Стоней-пойнт... Він не мав більше відваги питатись про інших приятелів, а розпучливо скрикнув: — „Невже ніхто тут не знає Ріпа Ван Вінкла?“

„О, Ріпа Ван Вінкла?“ — скрикнуло двоє чи троє. — Чому ні? Онде Ріп Ван Вінкл, онде стоїть спершися на дерево!“

Ріп глянув і побачив свою точну копію, такого, як він пішов у гори, правдоподібно такого ледачого і без сумніву такого обірваного. Бідний Ріп тепер цілком був збитий з толку. Він сумнівався в собі самому, хто він, чи то він сам, чи то хтось інший.

Саме серед цих його вагань, пан в трикутнім капелюсі спітав його, хто він такий, та як він зветься?

„Бог його знає!“ — скрикнув Ріп, не знаючи що й думати. „Я — не я! Я — хтось інший! Онде я... ні, то хтось інший в моїм тілі. Я був сам собою учора ввечері, та заснув у горах, а вони заміняли мені рушницю, і все чисто заміняли, і мене заміняли, і я не можу сказати, як мене звати, ані хто я такий!“

Присутні почали поглядати один на одного, кивати значучо головами, підморгувати та стукити себе пальцями по чолі. Дехто почав говорити нишком, що добре було-б взяти у нього рушницю, щоб старий часом нічого злого не накоїв; при першій згадці про це важкий добродій в трикутнім капелюсі поспішно зник.

В цей критичний момент, через натовп пропхалась молода гарна жінка, щоб і собі глянути на сивобородого чоловіка. На руках у неї була дитина, що, злякавшись вигляду Ріпа, почала плакати.

„Цить, Ріп,“ — скрикнула вона, — „цить, дурнику, він тобі нічого не зробить!“ Імя дитини, вигляд його матері, тон її голосу розбудили цілу низку спогадів в голові Ріпа.

„Як вас зовуть?“ — спітав він її.

„Джудіта Гардінер.“

„А вашого батька як звали?“

„А! Бідний батько, його звали Ріп Ван Вінкл. Уже двадцять років минуло, як він пішов з рушницею з дому й ніколи більше не вернувся. Пес його вернувся сам додому; та чи він застrelився, чи його схопили Індіанці, ніхто не знає. Я була тоді ще малою дівчиною.“

Ріп мав ще тільки про одно спітатися, і голос йому при тому урвався:

„А де ваша мати?“

„О, вона швидко по тому вмерла, в неї лопнула жила з пересердя на одного крамаря.“

В цьому принаймні була якась крапля потіхі. Добрий чоловік не міг більше себе стримати, обняв свою дочку й її дитину.

„Я ваш батько!“ — скрикнув він.

„Колись був молодий Ріп Ван Вінкл, тепер старий Ріп Ван Вінкл! Невже ніхто з вас не знає Ріпа Ван Вінкла?“

Всі стояли вражені, аж поки одна стара жінка вийшла шкунтильгаючи з натовпу і, при-

ставивши руку до чола, придивлялась до нього з хвилину й скривнула:

„Так і є, це Ріп Ван Вінкл! Це він самий і є! Доброго здоровля старий сусіде! Де ви пробували цих довгих двадцять років?!”

Ріпове оповідання було не довге, бо ж усі двадцять років видались йому мов одна ніч. Сусіди повітріщались почувши його; одні переморгувались, другі розводили руками; поважний добродій в трикутнім капелюсі, повернувшись, як минула тривога, скривився й похитав головою; після чого усе зібралися, від першого до останнього, захитало головами.

Та нарешті було постановлено послухати, що скаже старий Пітер Вандердонк; він саме помалу підходив шляхом. Він був нащадком історика Вандердонка, що написав одну з найраніших історій провінції. Пітер був також найстаршим обивателем в селі і добре знати усі дивні події та перекази в околиці. Він одразу пригадав собі Ріпа й потвердив його оповідання, як не треба було краще. Він запевняв товариство, що фактично в Каатскільських горах завжди з'являлися дивні створіння. Оповідали, що великий Гендрік Гудсон, що перший відкрив цей край і річку, відправляв ніби якесь свято що двадцять років разом із обсадою свого корабля „Півмісяць“; цим ніби йому давалась змога побачити знов місцевості, де відбулась його діяльність та охороняти річку та велике місто, названі його іменем. Батько його, казав Вандердонк, бачив їх раз, як вони, в убранні старо-голандського крою, грали в кеґлі в лощині між горами; а сам він раз улітку над вечір чув гуркіт кеґельних куль, мов далекий гром.

Щоб не довго оповідати, товариство розбілось й повернулось до більш важкої справи — виборів. Ріпова дочка забрала його додому, щоб він жив у неї; у неї була гарна господарська хата, а в чоловікові її, кремезному веселому фармарові, Ріп відізнав одного з пахолків, що вилазили бувало йому на спину. Що ж до Ріпа, його сина й наслідника, його друге видання, якого він вздрів під деревом, то той працював на фермі, але виявляв батьківську вдачу в тому, що готов був робити все що хочете, тільки не своє власне діло.

Ріп повернувся до своїх звичаїв та почав топтати старі стежки; він швидко повіднаходив старих приятелів, хоч всі вони постарілись та втратили з часом чимало, так що Ріп з більшою охотою заприязнівся з молодим поколінням і швидко придбав серед них велику прихильність.

Не маючи нічого до роботи вдома та дійшовши до того щасливого віку, коли людина може без докорів нічого не робити, він знов зайняв місце на лавці коло дверей корчми та користувався повагою, як один з сільських патріархів та оповідач про часи, з перед війни“. Минув деякий час перше, ніж він увійшов у розмові у звичайну колію та міг розуміти дивні події, що сталися під час того, як він спав. Що стала революційна війна, що країна скинула ярмо Старої Англії, та що замісць того, щоб бути підданим короля Джорджа III, він тепер був вільним громадянином Сполучених Штатів. В дійсності Ріп не був політиком, зміна держав та урядів робила на нього мало враження; та

був один рід деспотизму, під яким він довго стогнав — жінчин черевик. На щастя й тому прийшов кінець: він звільнивши з матримоніального ярма і міг виходити й приходити, коли йому хотілося, не боючись тиранії пані Ван Вінкл. Коли її хто згадував, він хитав головою, знизував плечима та здіймав угому очі, що могло бути виразом того, що він або мирився із своєю долею, або ж радів своєму визволенню.

Він бувало оповідав свою пригоду кожній новій людині, що приїздила до готелю Дулітла. Спершу помічали, що він кожного разу оповідає інакше, але то було, розуміється, тому, що він так недавно прокинувся. Нарешті оповідання його установились саме так, як оце я оповів його й не було в окрузі чоловіка, жінки чи дитини, щоб не знали його на память. Дехто завжди висловлював сумніви що до реальності оповідання й настоювали на тому, що Ріп був з'їхав з глузду та в цій спеціальній точці так і залишився. Та старі голандські колоністи майже скрізь цілком інняли йому віри. Навіть до цього дня, чуючи улітку над вечір грім в Каатскільських горах, завжди кажуть, що то Гендрік Гудсон та обсада його корабля грають в кеґлі. А загальним бажанням усіх чоловіків в околиці, котрих жінки держать під черевиком, як обридне їм життя, потягти заспокоюючого питва з пляшки Ріпа Ван Вінкла.

З англійського переклава Г. Чикаленко

ЗМІСТ 12-ГО ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	177
БІСМАРК І УКРАЇНА (IV)	178
ДРУКАРСЬКА ТРИЙЦЯ (II) — ПРОФ. І. ОГІЄНКА	181
СУЧАСНА МУЗИКА В ПОРТРЕТАХ. І. РІХАРД ШТРАВС — АНТОНА РУДНИЦЬКОГО	183
ВИСТАВКА ТВОРІВ НОВОГО РОСІЙСЬКОГО МИСТЕЦТВА У ВІДНІ — ДР. В. ЗАЛОЗЕЦЬКОГО	184
ЛИПСЬКИЙ ЯРМАРОК — Л. Л.	185
АНКЕТА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ СПРАВІ	187
ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА ХРОНІКА:	
ЩЕ ПРО УКРАЇНСЬКУ ГІМНАЗІЮ В ХАРБІНІ — ПЕТРА К.	188
УКРАЇНСЬКА ОПЕРА — О. Г. Л.	188
СЛАВЯНСЬКИЙ ІНСТИТУТ У ЛІПСЬКУ — З. КУЗЕЛІ	188
З ПІВДЕННО-СЛАВЯНСЬКОЇ СТАТИСТИКИ — З. К.	188
ТЕХНІЧНА ХРОНІКА — М. ЧОРНОГО, П. К.	189
ЛІСТУВАННЯ	189
УКРАЇНЦІ В ЮГОСЛАВІЇ — МИХАЙЛА ПЕТРОВА	189
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	189
РІП ВАН ВІНКЛ — ВАШИНГОНА ИРВІНГА	190
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

КНИЖНЕ Й ГАЗЕТНЕ ВИДАВНИЦТВО У БЕРЛІНІ
ОКРЕМІЙ ВІДДІЛ У ЛЬВОВІ

I. Бібліотека „Українського Слова“.

	Дол.
1. В. Андрієвський. До характеристики українських правих партій	0,10
2. В 60-і роковини смерті Шевченка, вібр. Кузель	0,10
3. Бандурист. Жах. Збірка оповідань	0,10
4. Б. Лепкий. Незабутні. Нариси	0,15
5. Пам'яті І. Франка. Зібрав З. Кузеля	0,10
6. В. Андрієвський. З минулого. Т. I	0,70
7. Українська література мова й правопис	0,10
8. І. Котляревський. Твори. Т. I. Епідіа	0,45
9. І. Котляревський. Твори. Т. II. Наталка Полтавка, Москаль чарівник і ін	0,25
10—12. Д. Дорошенко. Славянський світ в його минулому й сучасному	1,50
В гарній оправі в $\frac{1}{3}$ пополтино з картою Славянщини	2,—
13. В. Леонтович. Спомини утікача	0,80
14. І. Герасимович. Життя й відносини на Радянській Україні	0,20
15. Д-р С. Томашівський. Під колесами історії	0,25
16—17. О. Стороженко. Твори. Марко Проклятий і ін	0,90
18. Слово о полку Ігоревім. Оригінал і переклад, із поясненнями Лепкого (Друкується)	—
19. Т. Шевченко. Кобза, а ілюстр.	1,50
20. Т. Шевченко. Гайдамаки. Ілюстр. видання	0,90
21—22. Т. Шевченко. Повісті (Артмот, Музика й і.)	0,90
23. Т. Шевченко. Думки. Вибір поезій	0,05
24. Достойно есть. Збірка пам'яті Т. Шевченка	0,05
25. О. Федишин. Вибір поезій	0,05
26. Дещо про гроші	0,05
27. Рідне Слово. Збірка новел і оповідань	0,90
28. П. Нуць. Твори. Т. I. Чорна Рада	0,50
29. П. Нуць. Твори. Т. II. Повзії	0,50
30. В. Леонтович. Хроніка родини Гречок	0,50
31. І. Герасимович. Голод на Україні. З 89 обр.	0,50
32—33. В. Бирчак. Василько Ростиславич, повість 1—	0,50
34. В. Смець. Кобза та кобзарі, а бібліогр. Кузелі, ілюстр.	0,35
35. Б. Клим. Національне виховання	0,15
36. П. Нуць. Твори. Т. III. Україна, з ілюстр.	0,80
37. П. Нуць. Твори. Т. IV. Псалтир	0,50
38. Д-р Ст. Рудницький. Огляд національної території України	0,35
39. І. Орлов. Кайн і Авель. Драма	0,90
40. Д-р Ст. Рудницький. Українська справа зі становищем політичної географії	0,50
41. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 1, Гетьман	0,50

Всі книжки можна теж дістати на люксусовому папері по вищих цінах. * Примірники в оправі — 50% дорожчі

Пошукуємо представників і кольпортерів

Для кожної серії підготовляється цілий ряд нових книжок

Купуємо нові твори від авторів * На бажання висилається докладний каталог

Книжки висилаються тільки за попереднім надісланням грошей

Видавництво переймає й виконує теж усі друкарські роботи

Адреса Видавництва:

UKRAINSKE SLOWO / Buch- und Zeitungsverlag G. m.
b. H.
Berlin-Schöneberg, Hauptstraße 11

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кождої суботи.

ЗМІСТ 7-го ЗШИТКА:

Ще про галицьку трагедію. З чого живе поет? — Проф. др. Макса Й. Вольфа. Теофіля Романовичка — Богдана Л. Українські справи 1649-го року по „Французькій Газеті“ — І. Борщака. Заочна освіта — Проф. В. Новала. Фелікс Люшан — З. Кузелі. Мій рідний край — Василя Некрасевича. *Viola tricolor* — Теодора Шторма (Кінечь).

ЗМІСТ 8-го ЗШИТКА:

Бісмарк і Україна (ІІІ). Перебудова ідеологічних основ — Др. В. Залозецького. Естонці — Петра Кожевникова. Сучасна музика в портретах (І) Р. Штраус — Антона Рудницького. Ще про „Історію Руссовъ“ — Б. Л. Розкопки в старому Біблос — З. К. З болгарських поетів. З тихих драм величного міста — Богдана Л. Агонія „Семіянти“ — Альфонса Доде.

ЗМІСТ 9-го ЗШИТКА:

Пражський лист (Виступ В. Винниченка) — Л. Д. Боротьба Українців Зеленого Клину за рідну школу — П. К. Війна прогаяних можливостей — В. Кучабського. Магатма Ганді — З. К. Гріб Тутанхамена — К. Д. Гоголь по німецькі — З. К. Заперта комірка — Івана Цанкара. Дещо про книжки — Анатоля Франса.

ЗМІСТ 10-го ЗШИТКА:

Національний герой та його культ. Причинки до біографії Т. Шевченка — Богдана Лепкого. Шевченковий вірш народньою піснею. Українська Господарська Академія в Под'єбрах — М. Д. Радіо — Андрія Ластовецького. В старім дворі — Богдана Лепкого. Таорміна.

ЗМІСТ 11-го ЗШИТКА:

Друкарська трійця (І) — Проф. І. Огієнка. Людовик XIV — Ілька Борщака. Сметанові дні — М. Григоровича. Українці у останнього султана — О. Ратгауза. Канада — країна будучності — Володимира Клодницького. Біда з назвами — Др. Фр. Тихого. Арношт Мука — З. Кузелі. Ріп Ван Вінкл — Вашингтона Ірвінга.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в інш. краях Європи
на $\frac{1}{2}$ року . . .	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на $\frac{1}{4}$ року . . .	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

Гроші й матеріали слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Słowo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ Іван Рудницький: Львів, ул. Тарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на наше конто в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.